

Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Katılım Süreçlerinin Toplumsal Boyutları

Şeyda Nur KOCA*

Özet

Toplumsal emek piyasası, sosyal sınıfsal bir yapıya bürünen tabakalaşma sistemleri içerisinde aktörlerin sınırlarını ve konumunu belirleyen durumu inşa eder. Yapısal açıdan yasal bir dayanağa bağlı kalınarak bireyin emeğinin ürününi ortaya koyarak karşılığında maddi kazanç edinme durumu emek piyasası içerisinde yer edinme hali olarak tanımlanır. Emek sürecine katılım durumu toplumsal aktörlerin yaşamlarını idame ettirebileceği kaynak edinme zorunluluğundan kaynaklanmakla beraber sosyal uyum sağlama mekanizması olarak da ifade edilmektedir. Toplum, içinde bulundurduğu sosyal sınıfsal yapılarının her üyesini emek piyasasına dahil olunma ile bireyleri zorlanmış güç (forced power) tarafından etkisi altında bırakır.

Toplumsal emek piyasasına eklenmek zorunluluğunda kalmış olan Suriyeli Sığınmacıların emek süreçleri Türkiye açısından değerlendirildiğinde, kayıt dışı ve kayıtlı çalışma durumu olarak sınıflandırılmış bir hal almıştır. Suriyeli Sığınmacılar açısından yerinden edinmişlik durumu itibarıyla toplumsal tabakalaşmış yapıya dahil olunmaları, toplumların sınıfsal tabakalaşmalarının yeniden üretilmesine sebep oluşturmaktadır. Toplumsal tabakalaşmanın kimliğini belirleyen emek piyasası Suriyeli Sığınmacılar ile farklı bir görünüm kazanmıştır. Kendi toplumlarındaki sınıfsal durumun karşılığını dahil oldukları toplumda bulamamaları hali Suriyeli Sığınmacıları, sınıfsal bakımdan genellikle en düşük konuma yerleştirmiştir. Bu çalışmada; yerinden edinmişlik hali olarak Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye yaptıkları kitlesel göç sonucunda, sınıfsal tabakalaşmanın göstergesi olan emek piyasalarındaki konumlarının toplumsal boyutları, akademik literatür dahilinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli sığınmacılar, işgücü, toplumsal emek piyasası, sınıf habitusunun değişmesi.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, e-posta: kocaseyda@gmail.com, ORCID:0000-0001-5707-202X

Social Dimensions of Syrian Asylum Seekers ' Turkish Labour Market Accession Processes

Şeyda Nur KOCA*

Abstract

Societal labour market construct situation that determines border and position of actors in stratification transformed into social class structure. The situation that a person put output of labour by bounded legal support in terms of structural matter to take monetarel profit is described as situation of settlement in labour market. The situation of participation to labour process stem from compulsory of having source to process actors living and this situation is also described as mechanism of having social harmony. Society affects individuals by its forced power through involving into labour market of every member of social classes that is in society.

When there is made an assessment of labour process of Syrian immigrants that are in compulsory to bonded to societal labour process in context of Turkey, there is created two categorial situation as registered and unregistered. In terms of Syrian immigrants, being included of societies to stratified structure as a result of displacement causes reproduction of class stratification of societies. Labour market that determines identity of societal stratification have a different view through Syrian immigrants. The situation that Syrian immigrants did not find equivalent of their societies' class situation at the society they are involved usually places Syrian immigrants lowest level in terms of class. In this study, the social dimensions of the positions in labour markets which are indicative of class stratification as a result of the mass migration of Syrian asylum seekers to Turkey as a place of acquired will be assessed within the literature.

Keywords: *Syrian refugees, labour force, social labour market, change of class habitat.*

* Graduate Student, Ankara Hacı Bayram Veli University Graduate Institute of Education Department of Sociology, e-mail:kocaseyda@gmail.com ORCID:0000-0001-5707-202X

Giriş

Toplumsal yer değişme olgusu; bireyleri ve beraberinde mevcudiyetindeki benzer kitlesel toplulukları, yeni yerleşim ağının kendi kolektif kimliğine tam anlamıyla benzerliği olmayan bireylere ve toplumlara karşı dışa kapalı özsel değerlerin dışında bir konumda yer almalarına sebep oluşturan bir argüman olmuştur. Bu yer değiştirme, gelenler ve yerliler açısından olmak üzere çift taraflı olarak toplumsal süreç içerisinde etkileşimleri ve değişimleri doğuracağı aşikâr bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Sosyal değişimin önayağını oluşturan kitlesel yer değişiklikleri, Marshall McLuhan'ın tabiriyle *global köy* haline gelen küresel metamorfozda kitlesel insan hareketliliği olarak yer edinmektedir. (aktaran Düzgören, 2015)

Yer değiştirme bütüncüllüğü içerisinde yer alan göç; hukuksal dayanışma sahibi, ülkeden ülkeye farklılaşan yasal zemine bağlı kalınarak tezahür edilmektedir. En nihayetinde göç olgusu evrensel tanımlanmasıyla, siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenlerle bireylerin ya da toplulukların buldukları, oturdukları yerleşim yerini bırakarak başka bir yerleşim yerine ya da başka bir ülkeye gitme eylemi olarak kabul edilebilmektedir.

Toplumsal yer değişikliği bağlamında, Türkiye gündeminde yer alan, etkisi gitgide yaygınlık gösteren, yaşanan iç savaş sebebiyle kitlesel ölçekte 29 Nisan 2011 tarihinden itibaren kaynak ülke konumunda olan Suriye'den, hedef ülke konumunda bulunan Türkiye'ye artarak devam eden kitlesel göç hareketliliği yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından "günümüzün en büyük insani krizi" olarak tabir edilmekle beraber farklı paradigmlar içerisinde mevcudiyet bulmuştur. (AA, 2017)

İnsani hareketlilik bağlamında göç, sadece fiziksel bir yer değiştirme değil aynı zamanda, hukuki, ekonomik, psikolojik ve sosyal boyutları da olan; yalnızca fiziksel mekânın değiştirilmesi değil, sosyal yapının bütün unsurlarını da dönüştüren önemli bir sosyal olgu ve karmaşık bir süreçtir. (Adıgüzel, 2019)

Sekiz yıllık insani hareketlilik süresince Suriyeli Sığınmacılar öncelik olarak, misafir, göçmen, mülteci, yerinden edilmiş, sığınmacı gibi hukuksal tanımlamalar ile mevcudiyetleri belirlenmekle beraber, kitlesel akının büyüklüğü ve etkileri sebebiyle, geçiciliği veyahut kalıcılığı yönün-

de hukuksal mevzuattaki konumu açısından netleştirilmek üzere, kriz ve güvenlik bağlamı dışında çok yanlı yönlendirme ve yönetme olarak göç yönetişimi adı altında güncel sayısal istatistiklere göre 3.605.615 milyon kişiye Geçici Koruma Altındakiler tabiriyle geçici vatandaşlık uygulanmaktadır. (GİGM 2019: www.goc.gov.tr/)

Türkiye’de bulunan geçici koruma statüsündeki bireylerin fiilen göçe insani boyutta zorlanmış olmaları sebebiyle sığınmış bir hal almışlardır. Bu durum Alpman ve Yarcı (2017) tarafından sığınmacı kimliği olarak şöyle ifade edilmiştir:

(...) Sığınmacı kimliği, böylesi bir sürecin içerisinde inşa edilen ve vatandaşlık imtiyazına sahip kişiler içerisinde, kentsel alanda ve piyasa ilişkilerine dahil olmakla birlikte inşa edilen kimlik olarak tanımlanabilir. Sığınmacı kimliğinin inşa edildiği sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkiler ağı böylesi bir hukuki karmaşa ve tanınma zorluğunun içerisinde şekillenmektedir. Tanınmaya ve korunmaya ilişkin bu zorluklar sığınmacı kimliğinin inşa edilmesinde başlıca role sahiptir (s. 462).

Sığınmacılık konumunda yer alan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin, hukuksal açıdan mülteci kapsamında yer almadıkları için bu çalışmada Suriyelilere, sığınmacı, geçici koruma altındaki vatandaş ve göçmen olarak adlandırmalarda bulunulacaktır.

Uluslararası koruma kapsamında (...) mülteci; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade etmektedir. Geçici koruma ise; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (GİGM 2019: <http://www.goc.gov.tr/>).

Bu çalışmanın öncelik olarak amacı; Türk toplumunda emek piyasasına eklenmek zorunluluğu içerisinde bırakılan Suriyeli sığınmacıların genel durumu kapsamı altında işgücü piyasasına erişilebilirliği hedef alınarak, hukuksal durumları ve iş piyasasındaki bütünsel konumlarının toplumsal boyutlarını açığa çıkarmaktır. Araştırmanın yöntemi; literatürde yer alan söz konusu konu ile ilgili yapılan çalışmalar ele alınarak, sosyolojik kuramlar içerisinde yer alan yabancılaşıma, anomiyi, sınıf habitusu ve sınıf pratikleri kavramları ile toplumsal hareketlilik sonrası tabakalaşmanın yeniden görünümü üzerinden temellendirilmeye çalışılacaktır.

Metodolojik Çerçeve

Bir insani hareketliliğin göç sayılabilmesindeki temel koşul, belir bir coğrafyadan çıkıp kendi etnik kimliğinden ve kültüründen farklı olan ya da benzerlik gösteren başka bir coğrafyaya zorunlu, gönüllü, ekonomik ve beyin göçü olarak adlandırılan sebepler sonucu hareketlilik gerçekleştirmiş olmasıdır. Kapsamlı olarak göç, “bir hareket veya sosyal hareketlilik olarak değerlendirilse de sosyolojik açıdan göçü ilgi odağı haline getiren şey bu hareketlilik değil, hareketliliğe neden olan bu karmaşık faktörler bütünü ve göçle birlikte yaşanan bireysel ve toplumsal değişimlerdir” (Göker, 2015, s. 34).

Göç bağlamında insani hareketlilik, bireysel ve kitlesel göçteki tüm aktörlerin sosyalleşme sürecini etkileyen düzeyde olmaktadır. Bu sebepten ötürü aktörlerin kişilik kazanımları, yer aldıkları yeni toplumdaki sosyal konumları ciddi ölçüde belirlenmektedir. Aynı zamanda insani hareketlilik sonucunda toplum içerisinde var olan sınıfsal tabakalaşma halinin ve tabakalaşma unsurlarının da başkalaşım geçirdiği görülmektedir. Göç sonrası sosyal uyum mekanizmaları tarafından yeniden sosyalleşme kapsamında sosyal sınıflar da biçimsel olarak yeniden üretilmektedir. Fakat göçle gelen sosyal farklılaşma her zaman uyumla sonuçlanmamaktadır. Aynı zamanda da göç ile gelen birçok göçmenin geldikleri konuma, göç öncesi ait oldukları toplumsal ilişkilere olan aidiyetlerinden dolayı, toplumsal pratiklerini yeniden üretme kararlılığı içine de girebilirler. Göç hareketliliği kapsamında metodolojik çerçeve, bu bölümde öncelik olarak ele alınan konu ile ilgili klasik ve çağdaş sosyologların kuramları çerçevesinde, (fra-

mework) ele alınmakla beraber daha sonra çeşitli göç kuramları dahilinde desteklenmeye çalışılacaktır.

Göç; en temelinde Weberyana toplumsal eylem tipolojisinde yer alan geleneksel, duygusal, değere ve amaca yönelik rasyonel toplumsal eylem türleri içerisinde değerlendirilebilen, genellikle amaca yönelik rasyonel eylem türü olarak karşılık bulmaktadır. (aktaran Boyacı, 2018) Göç hareketliliği içerisinde aktörler, kendilerine ve çıkarlarına en uygun toplumsal eylemi gerçekleştirmek üzere rasyonel eylemlerde bulunmaktadır. Buldukları konumda hayati tehlikenin varlığı, düşük sosyoekonomik düzeyi, etnik ve kimliksel ayrılmış ve dışlayıcılık gibi faktörler, bireylerin mevcut konumlarından kendileri için akılcı olduklarını düşündükleri göç etme eyleminde bulunabilmektedirler. Aktörler göç ettikleri coğrafi alanda beklentilerini karşılayacak bir sosyal konum elde edememeleri durumunda mevcut konumlarını transit bölge olarak kullanarak, başka bir coğrafi bölgeye ve amaca yönelik akılcı eylem biçimine uygun olarak geçiş yapabilmeyi hedefleyebilmektedirler.

Weberyana tipolojiye göre üç tabakalaşma boyutu ile tabakalaşmanın görünümü nesnel biçimde ölçülebilmektedir. Bunlar saygınlık, iktidar, ekonomi boyutlarıdır. (Ünal, 2016) Bu bakımdan göç hareketliliğinin getirmiş olduğu göçmenlerin, alt kültür grubu olarak topluma dahil olmaları ile sosyal ve sınıfsal değişim, daha önceki emek piyasasının alt konumunda yer alan düşük ekonomik yapıya sahip olan grubun, sınıf atlamış olmaları, tabakalaşmanın görünümünde ekonomi boyutunu sunmaktadır.

Göç sonucu göçmenler ile yerliler arasında toplumsal farklılaşma, temelinde siyasi ve ekonomik boyutta biçim alan tabakalaşmış düzen içerisinde göçmenler alt konumda yer alır. Toplum tarafından alt kültür grupları ile aynı düzey sınıfsal konuma sahip oldukları düşünülen göçmenlerin, gelir grupları, yerleşme bölgeleri, sosyal etkileşim türleri, tüketim biçimleri, boş zaman etkinlikleri, düşünce ve tutum yapıları gibi birçok alanda yerliler ile büyük ölçüde farklılaştıkları görülebilmektedir.

Sosyal tabakalaşma toplumsal açıdan değişiklikler göstermekle birlikte Marksist açıdan tabakalaşmanın tezahürü salt olarak bireylerin ekonomik alandaki konumları ve emekleri karşısında aldıkları ücrete bağlı

tutulmuştur. (Ünal, 2016) Bu bakımdan sığınmacıların emek piyasasında yer edinme durumlarına göre tabakalaşmanın sınıfsal biçimleri yeniden şekillenmektedir.

Marksist bakış açısına göre bireyin topluma ve kendine yabancılaşması ise, emek üretimi sürecinde meydana gelir. Birey, ürettiği emeğin sonucu ortaya çıkardığı metanın bir parçası haline gelmesinden dolayı kendi insani özelliğini metaya aktarması sebebiyle yabancılaşma geçirir. (Belge, 2014) Fakat yabancılaşma yalnızca üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Toplum içerisinde yaşanan göç hareketliliği gibi değişimler göçmenlerin göç sonrası yaşadığı düşük statü, dezavantajlı konum, hâkim sınıfın lehine ve göçmelerin aleyhine olacak şekilde düzenlenmesinden dolayı, toplumsal dışlanma, ayrımcılık, yoksulluk ve ötekileştirmeyi de beraberinde getirdiği için bireyin yaşadığı topluma yabancılaşmasına sebep oluşturmaktadır.

İşlevselci yaklaşıma göre toplumda var olan her yapının varlık sebebi onun toplumsal bir ihtiyaca karşılık gelmesinden dolayı üretilir. İşlevselci yaklaşımda toplumsal sistemlerin çöküş dönemleri sonucu da dahil olmak üzere en nihayetinde birbirleri ile bütünleşerek işlevini yerine getirmektedir. (Aydın, 2014) Göç hareketliliği ile toplumsal bütünleşmenin dışarıdan zorlanmış hali göç eden bireylerin toplum içerisinde yaşanan kültür ve kimlik farklılıklarından dolayı ve aynı zamanda bu farklılıkların oluşan alt-bütünleşmelerin toplumsal bütünleşmeyi engelleyecek şekilde ortaya çıkması durumunda bireyleri toplum içerisinde anomikleştirebilmektedir. Bu durum, birey yaşadığı topluma uyum sağlama pratiklerini gerçekleştiremediği ve sosyalizasyon sürecine dahil olamadığı sürece var olmaktadır. Nitekim göç, toplumsal farklılaşmayı ifade etmesi bakımından her zaman sınıfsal değişimi ve genellikle statü kaybını beraberinde getirir. Bu bağlamda anomi hali çoğunlukla statü kaybının yaşanması ve toplumun içeridenliği dışında kalınması sonucu meydana gelmektedir. Göçmenlerin anomi hali ile baş etme stratejileri, toplumsallaşma ile toplum içerisindeki ayrılmış konumlarını daha da arttırmaktadır ve kolektif bilince yerleştirilmektedir. Fakat toplumsallaşma ile görünürlüğü artan göçmenlerin, yabancı oldukları topluma uyum süreçlerini de nispeten de olsa geliştirebilmektedirler. Adıgüzel (2019) tarafından bu durum şöyle ifade edilmiştir:

“Toplumsallaşma, bir toplumun değer ve normlarının öğrenilme sürecidir. Göç bu doğal sürecin kesintiye uğramasına sebep oluşturmaktadır. Aslında uyum, göçmenlerin yabancı oldukları toplum ile bütünleşerek, o toplumun bir parçası olma süreçleridir. Bir nevi yeniden toplumsallaşma süreci olarak tanımlanmaktadır” (s. 157).

İnsani hareketliliği kapsamı altına alan toplumlaşma süreci Simmel’a göre dışsallaştırma, içselleştirme, kurumsallaşma ve çıkar-biçimlendirmesi süreçlerinden geçmektedir. İnsani hareketliliğin bağlantısı olan coğrafi bölgelerde, özellikle dışsallaştırma ve içselleştirmenin görünümü daha belirgin olmaktadır. Dışsallaştırma, aktörlerin toplumsallaşma sürecinin yaratmasını ifade ederken, içselleştirme ise bu sürecin aktörler tarafından alıcısı olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda göç hareketliliğinin aktörleri ise Simmel’in toplumsal tip formalitesinde kendi özsel kimliğinden farklı bir toplumda yer alması bakımından *yabancı* konumuna yerleştirilmektedir. (Yağmurlu, 2018)

Göç olgusu, Bourdieu’nun *alan* metaforunda belirttiği gibi toplumsal yaşamın ekonomik ve sınıflar faktörlerinin yanı sıra, eğitim, kültür gibi sosyal faktörleri de kapsayan düşünümsel bir yapıyı temel almaktadır. (Göker, 2007) Nitekim Bourdieu’nun toplumsallık olarak kastettiği alan içerisindeki yapıların tümünü ifade eder. İnsani hareketlilik bağlamında göç olgusu, gerçekleştirilen göçe dahil olan tüm konumları, alan metaforu üzerinden dahil etmektedir. En temelinde alan; “incelenen toplumsal uzamın üstüne bina edilen bir kavram/nesnedir” (Göker, 2007, s. 545). Göçe dahil olan toplumsal alanların tümü kendi içerisinde sosyal, sınıfsal habitusunu göç sebebiyle yeniden tanımlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel göstergeler itibariyle tanımlanan sınıf habitusu veyahut Marksist ele almış biçimiyle sınıfsal tabakalaşma, kaynağını toplumsal alan içerisindeki görünümünden almaktadır. Toplumsal alan içerisinde, Bourdieu bağlamında, aktörlerin; ekonomik, toplumsal (ya da sosyal), kültürel ve simgesel sermaye unsurları ile sınıf habitusu ve toplumsal sistemler tanımlanır. Aktörlerin göç kapsamındaki yer değiştirmelerine bağlı olarak ekonomik, toplumsal, kültürel ve simgesel sermaye biçimleri, toplumdan topluma değişkenlik göstermesi sebebiyle atfedilen sınıfsal değer konumu da farklılık göstermektedir.

Toplumsal Hareketlilik kitabının yazarı Rus asıllı son klasik ilk modern olarak bilinen Pitirim Sorokin, toplumsal mekân içerisindeki hareketliliği yer değiştirme olarak ifade etmiştir. Toplumsal hareketliliğin asıl işlevi olarak kişinin tabakalaşmış toplumdaki konumunun yeniden belirlenmesine sebep oluşturmak olduğu da söylenebilir. Karakaya (2016), Sorokin bağlamında bu durumu şöyle açıklamaktadır:

(...) Sorokin'e göre; bir kişinin yahut toplumsal olgunun toplumsal mekânda konumunu belirlemek, aslında o kişi veya olgunun referans olarak alınan diğer kişi ve olgularla ilişkisini tanımlamakla aynı şeydir. Konumu tayin etmede daima başvuru olan diğer kişi ve olguların varlığı, Sorokin'in tabakalaşma kuramının bizzat yapısal kısmını, toplumsal ve kültürel unsurları göz önüne alarak ve zamanla mukayyet, dinamik bir hale büründürmektedir (s. 212).

Hareketlilik bağlamında toplumsal, ekonomik ve mesleki tabakalaşma içerisinde gerçekleşen yatay ve dikey hareketlilikten bahseden Sorokin'in toplumsal hareketlilik kuramına göre göçün, toplum içerisinde hareketliliğe sebep oluşturan ve hareketi tetikleyen dışsal bir güç konusunda yer alabildiği görülmektedir. Göç bağlamında insani hareketlilik, içerisinde bulunan coğrafi bölgeler açısından toplumsal ve ekonomik tabakalaşma halinde değişim yaratması bakımından Sorokin'in toplumsal hareketlilik kuramı ile benzerlik göstermektedir.

Göç çalışmaları içerisinde yer alan birçok göç kuramı ve modelinin olduğu aşikârdır. Bu kuram ve modellerinden ilk olarak Ravenstein'in Göç Kanunları kuramını ele aldığımızda, Ravenstein'in Göç Kanunları çalışması endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmakla beraber kendi dönemi için güçlü bir çalışma olduğu görülmektedir. Endüstrileşme ile gelişen iş imkanları neticesinde artan göç oranları üzerine yoğunlaşan Ravenstein, göç olgusunu yedi göç kanunu ile açıklamaya sunmuştur: "Göç ve mesafe (1), göç ve basamakları (2), yayılma ve emme süreci (3), göç zincirleri (4), doğrudan göç (5), kırsal kent yerleşimcileri farkı (6) ve kadın erkek farkı (7)dır" (Çağlayan, 2006, s. 69).

Ravenstein'in Göç Kanunlarında, temelinde ekonomik eksenli göç olgusuna bakış açısı yer almaktadır. Endüstrileşmenin başlamasıyla beraber açılan iş piyasasına dahil olma isteği üzerine edilen göçlerin, öncelik

olarak kısa mesafeli ve ardından gelen göç hareketlerine yer açabilecek düzeyde basamaklaştırılabilecek biçimde olduğu görülmektedir. Yayılma ve emme süreçleri, hâkim kültür ve dahilindeki toplum içerisine bireysel veya kitlesel yayılımı, emilim süreçleri ise dahil olunan kültürün ve toplumda yaratılan kültürel karşılaşmaları ifade etmektedir. Bu yayılım ve emme süreçleri asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük kapsamında olmaktadır. (Çağlayan, 2006) Tabakalaşmanın yeniden tanımlanma sürecine göç basamakları, yayılım ve emme süreçleri etki etmektedir. Göçe uğrayan coğrafi bölgeler yayılım ve emme süreçlerinde sınıflar arası geçirgenliğe, yatay ve dikey hareketliliğe olanak sağlamaktadır. Bu durumun Toplumsal Ağ Kuramı'nda da belirtildiği gibi "bireysel göç hareketliliği arkasından kitlesel göçleri de getirmektedir" (Abadan-Unat, 2002, 18).

Aktörler göç ettikleri toplumda emek piyasasında ve sosyal sınıfsal düzende konumlanış biçimine göre arkasından zincirleme göç hareketliliğini de getirmektedirler. Toksöz'ün de bahsettiği gibi, "bir kez açılan göç musluğunu kolayca kapatmak artık mümkün olmamaktadır" (Toksöz, 2006, s. 20). Suriye iç krizi sonrasında gerçekleşen Türkiye'ye doğru kitlesel göç hareketi bu duruma örnek oluşturmaktadır. Wilpert'e göre bu ağ ilişkisi yaklaşımı Yalçın (2004) tarafından aktarılmış olup biçimsel olarak şu şekilde sistemli hale gelmiştir: "Öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hâl alır" (s. 50).

Göç hareketliliği Everett Lee'nin İtme ve Çekme Kanunu'na göre değerlendirildiğinde göçün itici ve çekici faktörleri ele alınmaktadır. Lee'ye göre aktörler kendileri ve sosyal grupları (aile gibi) için rasyonel olan kararları vermekle yükümlüdür. İtici ve çekici faktörler aktörlerin göç etme eyleminde önemli rol oynamaktadır. Bu itici ve çekici faktörler; yaşanan ve gidilmesi düşünülen yerle ilgili, işe karışan engeller ve bireysel faktörler ile ilgili olabilmektedir. (Çağlayan, 2006) Göçe dolaylı veya doğrudan uğramış bir toplumda aktörler itici ve çekici faktörlerle yüz yüze gelmiş bulunmaktadır. Aktörlere göre kişisel ve göreceli olabilen itici ve çe-

kici faktörler, yer değiştirmenin zorunlu olduğu durumlarda (savaş, kıtlık, iç karışıklık gibi) itici faktörlerin rolü belirgin hale gelmektedir. Castles ve Miller ise; ekonomik temelli olan düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere yönelen göç hareketleri de klasik itme ve çekme teorisi ile açıklanabileceğini söylemiştir. (Castles ve Miller, 1998) Bunun sebebi olarak göçe sebep oluşturan düşük gelir, düşük hayat standardı, ekonomik yoksulluk itici faktör olarak; yüksek kazanç, işgücü olanakları, gelişmiş ekonomik düzey çekici faktör olarak rol oynamasıdır.

Küreselleşen dünyada insani hareketlilik sebebi ile güvenli alan oluşturma eğilimindeki yok sayılacak ya da engellenecek bir politika çerçevesinde değil de, zemine oturtulmuş politika çerçevesinde öncelik olarak insani boyut temel alınarak şekillenmelidir. Göç kapsamındaki hareketlilik sebebi, boyutu ve kapsadığı alanın büyüklüğüne göre değerlendirilmeli; küresel köy haline gelen evrende insani hareket olarak kabul edilmelidir.

Temelinde göç akımının ekonomik nedenlerden kaynaklandığı ve bu akımın çevre konumundaki ekonomik refah düzeyi düşük olan alanlardan merkeze doğru yani, ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan bölgelere yapıldığı görülmektedir.

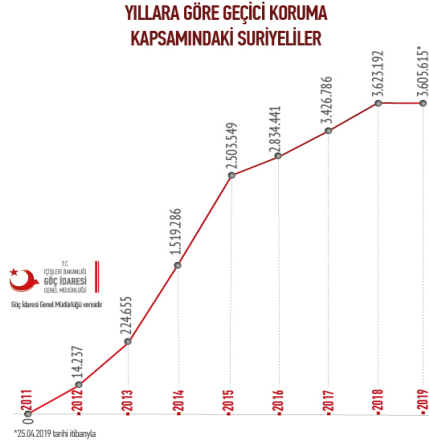
“Wallerstein’in Dünya Sistemleri Kuramı’nda göç akımlarının kapitalist dünya düzeninden kaynaklı çevre merkez ilişkisi içerisinde geliştiğini belirtmiştir” (Çağlayan, 2006, s. 79). Abadan-Unat (2002) çalışmasında ise, dünya sistemleri kuramının, uluslararası göçün kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmenin doğal sonucu olarak tanımlanmış olduğu belirtilmiştir. Çevre bölgelerde toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girdikçe göç akımları oluşmakta ve bunların önemli bir kısmının da daha iyi yaşam fırsatı (life opportunity) sunan dış ülkelere doğru yönelmekte olduğu görülmektedir.

1. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Genel Özellikleri

1.1. Suriyeli Sığınmacılarla İlgili İstatistikler

2017 yılı sonu itibarıyla dünyada, 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan bulunmakla beraber bunların; 25,4 milyon mülteci, 40 milyon kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve 3,1 milyonu ise sığınmacı konumundadır. (UNHCR 2019: <http://www.unhcr.org/tr/>) Türkiye’de ‘geçici koruma’ hukuksal statü ile bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 3.605.615 olmakla beraber, geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sığınmacı sayısı 136.880 bin olurken geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden Suriyeli sığınmacı sayısı ise 3.468.735 olmaktadır. (GİGM 2019: www.goc.gov.tr/)

Tablo 1: Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistiklerinden elde edilmiştir. (www.goc.gov.tr)

Tablo 1’e bakıldığında Suriye’de yaşanan iç savaş, siyasi ve ekonomik krizin yansımalarının 2011 yılından itibaren başladığı görülmektedir. 2012 yılında Türkiye’ye kitlesel halde göç akımı istatistiksel olarak 14.237 olduğu görülmektedir. 2013 yılına baktığımızda Suriyeli sığınmacıların 224.655 olduğu gözlemlenmektedir. 2012 yılına göre sığınmacıların sayısı, 2013 yılında yaklaşık 15 kat artmış bulunmaktadır. 2014 yılına gelindiğinde bu artış 1.519.286, 2015 yılında ise 2.503.549’a yükselmiştir. Sayısal olarak gitgide artan göç akımının nedenselliğine bakıldığında, zin-

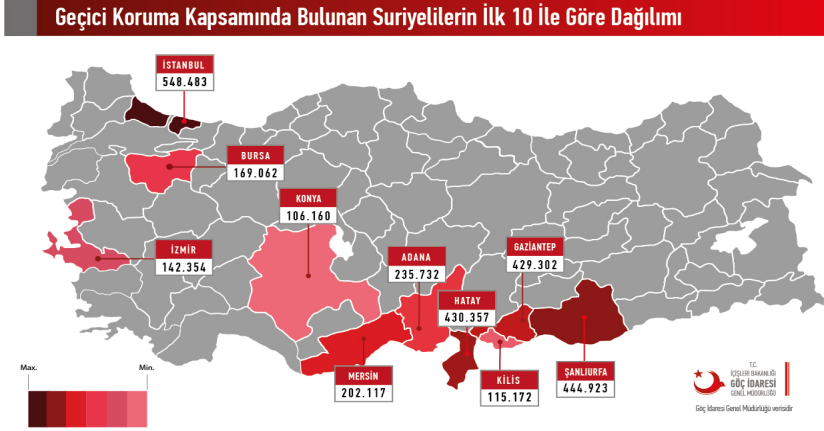
çirleme göç hareketinden kaynaklı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda İlişki Ağı Kuramı'na göre Suriyeli sığınmacıların artan göç hareketliliği öncü göçmenlerin hayat şartları konusunda olumlu algı yaratmalarından kaynaklanmaktadır. Göç akımında bulunan aktörler Suriye'deki olumsuz şartlardan etkilenen bireylere de göç hareketine katılma konusunda çekici faktör oluşturmuşlardır.

2016 yılından sonra artışın büyüklüğü nispeten daha azalmıştır. 2016 yılında Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların sayısı 2.834.441 olmuştur. Bunun nedeni ise Türkiye'de göç yönetimi konusunda göç politikalarında düzenleme sağlanmış olunmasıdır. Sığınmacıları uygun şartlar ve rızaları dahilinde geri gönderme merkezleri tarafından ülkelerine dönmeleri sağlanmıştır. Ancak öte yandan göç akımı etkisini devamlı olarak sürdürmektedir. 2017 yılında Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 3.426.786 olurken, 2018 yılında 3.623.192'ye ulaşmıştır.

Artış oranının azalmasıyla birlikte Suriyeli sığınmacıların yerleştikleri ülke içinde konumları biçimsel hal almış ve sınıf habitusları oluşmuştur. Kendi aidiyetleri dışındaki toplumda yabancılaşma yaşamalarından dolayı kitlesel olarak birbirleri ile iç içe veya yakın bölgelerde ikamet ettikleri gözlenmektedir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısı 2019 yılında, 2011'den beri süregelen yıllardaki artışın aksine 17 bin 577 kişi miktarında gerileme yaşadığı söylenebilmektedir. Bu gerilemede geri gönderme merkezlerinin payı büyük ölçüdedir. Aynı zamanda 4.03.2019 tarihli haber kaynağına göre Avrupa Birliği'nin 2018 yılında Türkiye'den 7 bin Suriyeli sığınmacıyı kendi bünyelerine dahil ettiği de bilinmektedir. (2019: www.dw.com/tr)

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların sayısı, yaklaşık 82.003.882 olan Türkiye nüfusunun il nüfusu ile karşılaştırma yüzdesi ortalama 4,40 % civarındadır. Bununla birlikte yakın dönemde geçici barınma merkezlerinin kapatıldığı, barınma merkezlerinin sınır boylarına taşındığı ve sınır boylarındaki barınma merkezlerinin içerisinde ev, okul, hastane gibi tüm ihtiyaçların karşılandığı çok kapsamlı hale getirildiği haber kaynaklarında yer edildiği görülmektedir. (AA: 2017)

Tablo 2: Suriyeli sığınmacıların yoğunluklu oldukları illere göre dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistiklerinden elde edilmiştir. (www.goc.gov.tr)

Göç İdaresinin 25 Nisan 2019 tarihli verisine göre Suriyeli sığınmacıların en çok ikamet ettikleri 10 şehir Tablo 2’de yer gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında en çok Suriyeli sığınmacının bulunduğu şehir 548 bin 483 kişi ile İstanbul olmuştur.

Ardından sınır boyu şehirleri olan Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep’te ortalama 434 bin 860 Suriyeli sığınmacı ikamet ettiği görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların en az olduğu şehir ise 25 kişi ile Bayburt olmuştur. Suriyeli sığınmacıların başkent Ankara’daki sayısal değeri ise 90 bin 829 kişi olmakla il nüfusunun yüzde 1,65’ini oluşturduğu görülmüştür. En çok Suriyeli sığınmacı barındıran İstanbul’da ise il nüfusuna göre karşılaştırıldıklarında nüfusun yüzde 3,64’ünü Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu söylenebilmektedir.

Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacıların demografik görünümüleri ele alındığında; nüfusun 1.953.784’ünü erkek nüfusu, 1.651.831’ini kadın nüfusu oluşturmaktadır. Çalışan nüfus yaş aralığı olan 15-64 yaş aralığına bakıldığında sayıca değeri 1.231.444 olduğu görülmektedir. Kadınlarda ise çalışan nüfus yaş aralığındaki kişi sayısı 945.337’dir. Suriye kökenli kayıtlı çalışan istihdamı ise 2017 verilerince süreli istihdam türü olarak toplam 20.966 kişi olduğu saptanmıştır. (2019: www.aileveca-

isma.gov.tr/) Bu durumda çalışan yaş aralığında kayıt dışı çalışan nüfusunun ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri arasında vatandaşlık sahibi olmama durumu önem arz etmektedir.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların çoğunlukla vasıfsız oldukları, vasıflı olanların ise Türkiye'nin transit ülke konumu itibariyle daha gelişmiş ülkelere iltica ettikleri konusunda yaygın ve kabul gören bir algının yerleştiği görülmektedir. Bu algının doğrulanabilirliği İstanbul'da 2015 yılında gerçekleştirilen bir saha çalışması tarafından sağlanmıştır. Konuyu Duruel (2017) şöyle açıklamıştır:

“Bezmi Alem Üniversitesi tarafından 2015 yılında 3689 kişi ile yapılan anket çalışması ile mesleki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen Suriyeli sığınmacılarının %49,9'nun mesleksiz, %9,7'sinin zanaatkar, %7,2'sinin el işçiliği, %6,4'ünün devlet memuru, %3,7'sinin tarım ve hayvancılık, %3'ünün operatör, %2,2'sinin ofis çalışanı, %1,56'sının mimar – mühendis, geriye kalanların ise %1'lerin altında değişik meslek dallarında olduğu belirlenmiştir” (s. 210).

“Lewis (2015)'e göre; göçmenlerin emek piyasasına katılımında seçeneklerinin az olması, yoğun emek gerektiren işlerde kendilerine yer bulabilmeleri ve göçmenlerin daha sadık ve güvenilir, uzun saatler boyunca çalışmaya hazır işçiler olarak görüldüğü ifade edilmektedir” (Çoban, 2018, s. 194). Bu sebepten toplumsal yapıdan farklılaşmış alt kültür özellikleri sergileyen, göç vb. hareketlerle topluma dahil olan bireylerin emek piyasasında yer edinme durumlarının sınırlı olmasından dolayı, işgücünün en mahrum üyeleri olarak nitelendirilmektedir.

Bu sınırlılık hali sonucu emek piyasasındaki konumları, kayıt dışı ve güvencesiz istihdama teşvik etmektedir. (Benach, 2007)

Nüfusun eğitim çağındaki nüfus miktarı ise 881.318 olmaktadır. Suriye'de mevcut savaşın ve iç karışıklıkların devam ediyor olması, Türkiye'ye sığınan aileleri ile gelen, eğitim çağındaki özellikle çocuk Suriyelilerin eğitimini derinden etkilediğini söylemek mümkündür. Nüfusun büyük bir oranının eğitim çağındaki bireylerin sayıca fazla olması, Suriyeli sığınmacılara sunulması gereken eğitimin ciddi ölçüde olduğunu göstermektedir.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların kitlesel göç hareketi içerisinde özellikle vasıflı işgücü niteliğine sahip ve daha iyi yaşam fırsatlarını tercih eden bireylerin, transit ülke konumundaki Türkiye'den gelişmiş ülkelere doğru göç akımı da gittikçe artmaktadır. Türkiye'nin batısında yer alan gelişmiş ülkeler üçüncü ülke durumunda olmalarından dolayı, iltica talep edenlerin belli şartlar ve niteliklerine bakılarak yerleştirildiği bilinmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan güncel istatistiklerin, 2014–2019 yılları arasında Suriyelilerin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmelerinin sayısal verilerine bakıldığında toplam 15 bin 111 kişi üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir. Üçüncü ülkeye yerleştirilen kişilerin çoğunluğu Kanada'ya BMMYK ve doğrudan olmak üzere 6 bin 771 kişinin yeniden yerleştirilmesi yapıldığı görülmektedir. Kanada'dan sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne 3 bin 920 kişinin yeniden yerleştirilmeye tâbi tutulduğu görülmektedir. Üçüncü ülke konumu olarak İngiltere'ye yerleştirilen Suriyeli sığınmacı 1.952; Norveç'e ise 1.926 kişi olmuştur. Son olarak yeniden yerleşirmenin en az yapıldığı ülke olan Fransa'da 1 kişinin yerleştirilmesi ile farklı bir politika izlendiği göze çarpmaktadır. (GİGM, 2019: www.goc.gov.tr/)

1.2. Türkiye'nin Göç Politikası ve Uluslararası Hukuk Açısından Suriyeli Sığınmacılar

Göç hareketliliği, amacı, boyutu, geçicilik veya kalıcılık durumu bakımından farklılaşan insanlığın başından beri etkisini sürdüren sosyal, siyasi ve ekonomik açıdan değerlendirilebilen bir meseledir. Göç hareketliliğinin amaçları bakımından; ekonomik açıdan tüketimin azalması, iş bulmak, eğitim almak gerekçelerine sahipken, siyasi açıdan iç karışıklıklar, savaş gibi unsurlar göç hareketini etkisi altında bırakmaktadır.

“Göç hareketleri, Petersen'in sınıflandırılmasına göre amaçları ve boyutları açısından ilkel, zoraki ve yönlendirilen, serbest ve kitlesel olarak belirlenmiştir” (Çağlayan, 2006, s.75). İlkel (primitive) göçler, çoğunlukla bir doğal afetten kaynaklanan, tabii kaynakların çöküşe uğradığı durumları ifade eden ve çoğunlukla kitlesel olan göç akımını ifade etmektedir. Zoraki (forced) ve yönlendirilen (impelled) göçler, bölgede yaşanan siyasi ve ekonomik bozulmalar sebebiyle meydana gelen, yerinden edinilmişlik algısı

yaratan göçleri ifade etmektedir. Serbest (free) göçler, bireyin kendi kararınca belirlenen insani hareketi tanımlamakla beraber son olarak kitlesel (mass) göç ise; bireysel göç tipini ifade eden serbest göç hareketinin öncü göçmenler sayesinde kitlesel göç halini alması durumu olarak tanımlanabilmektedir. (Çağlayan, 2006)

Türkiye, tarih boyunca göç güzergahı üzerindeki konumundan dolayı farklı medeniyetlerden hem bireysel hem kitlesel göç akımlarının yaşandığı ülke olmuştur. Ancak göç yönetimi bağlamında kapsamlı bir politika yürümemiştir. Türkiye, Suriye’de yaşanan iç kriz sonucunda ülkelerinden kaçarak Türkiye’ye sığınan sığınmacılara karşı durumun insani boyutunu ön planda tutarak *açık kapı politikası* izlemiş bulunmaktadır. Ancak 2011’den itibaren Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar, siyasi ve ekonomik kriz nedeniyle gelişen göç akımından etkilenmesi sebebiyle, göç yönetimi ve idaresi konusunda ciddi önlemler ve politikalar üretme yoluna gidilmiştir.

Türkiye’nin coğrafi tarafsızlık ilkesi dahilinde 1951’de düzenlenen Cenevre Sözleşmesi’nde yabancı ve mülteci kavramları yasal olarak kabul edilmiştir. Daha sonrasında Cenevre Sözleşmesi’ne ek olarak 1994 yılında 6169 sayılı İltica Yönetmeliği ile yasal olarak belirlenen mülteci kavramı dışında kalan Avrupa dışından gelen kişilerin insani boyutu göz edilerek Türkiye’de kalmaları yasal zemine dayandırılmıştır. Fakat bu tanımlamaların sınırlı olması sebebiyle 2011 yılından itibaren gelen ve çoğunluğu Suriyeli olan sığınmacıların hukuksal kimliklerini belirlemek amacıyla, 11 Nisan 2013 tarihinde, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Resmî Gazete’de yayınlanmasıyla birlikte Türkiye’de mevcut olan göçmenlerin hukuksal statülerinin belirlenmesi sağlanmıştır. Bu sebepten dolayı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre Suriyeli sığınmacılar, göç akımının kitlesel ve yerinden edilmişliği ifade etmesi bakımından hukuksal statüde geçici koruma statüsü kapsamında bulunmaktadır.

1.3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Emek Piyasasındaki Konumlanışlarındaki Yasal Çerçeve

Türk hukuk sisteminde mültecilerin ve sığınmacıların sahip olduğu haklar ve yükümlülükleri, 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) itibariyle düzenlenmektedir. Düzenlenen hak ve yükümlülükler içerisinde emek piyasasına girişleri konusunda çalışma hakkı ve çalışma izni de yer almaktadır. YUKK kapsamında 91. maddesinin 2. fıkrasında “Geçici Koruma Yönetmeliği” yer almaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 29. maddesi, geçici koruma statüsündeki bireylerin iş piyasasındaki durumlarını düzenlemektedir.

Fakat geçici koruma statülü bireyler için, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91’inci Maddesine dayanılarak hazırlanan 2016/8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik 15/01/2016 tarihinde sığınmacıların işgücü piyasasına katılımlarını arttırmak amacıyla bazı değişikliklere gidilmiştir.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin amacı, kapsamı ve dayanağı şu şekildedir:

Madde 1- Amaç ve kapsam

(1) Bu Yönetmeliğin amacı, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91’inci Maddesi uyarınca geçici koruma sağlanan yabancıların çalışmalarına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.

Madde 2- Dayanak

(1) Bu Yönetmelik, 6458 sayılı Kanunun 91 inci Maddesi ile 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 29’uncu Maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Yönetmelik kapsamı altında geçici koruması sağlanan yabancıların emek piyasasında yasal süreçler dahilinde yer edinebilmeleri için çalışma izinlerinin olması gerekmektedir. Çalışma izni olmaksızın çalışan, geçici koruma sağlanan yabancılar ile bunları çalıştıranlar hakkında 27/2/2003 ta-

rihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun ilgili hükümleri uygulanmaktadır.

Çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvurusu, geçici koruma statüsündeki bireyin geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunarak yapılmakta olup, aynı zamanda çalışma izni başvuruları, geçici koruması sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından e-Devlet Kapısı üzerinden yapılmaktadır. Bağımsız çalışma iznine başvurma hakkı olan geçici koruma sağlanan yabancılar ise kendi adına başvuru yapmaktadır. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılır. Bu başvurular, ilgili valilik tarafından bakanlığa bildirilir. Bakanlıkça, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılara ilişkin il ve kota sınırlaması getirilebilmektedir.

Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, 29/8/2003 tarihli ve 25214 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin 13. maddesi uyarınca bakanlıkça değerlendirme kriterleri belirlenmektedir. Kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için yapılan başvurular değerlendirme yapılmaksızın işlemde kaldırılmaktadır.

Çalışma izni verilen ilin ise, çalışma iznine başvuru hakkının, geçici koruma yönetmeliğinin 24. maddesi uyarınca yabancıların kalmasına izin verilen veyahut ikamet ettiği iller esas alınmaktadır. Geçici koruma altındaki bireylerin istihdam kotası ise çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak, bakanlıkça geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilmektedir. Fakat çalışma iznine başvuru yapılan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçmemektedir.

Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancıların çalışmasına izin verilebilir. İşveren tarafın-

dan; işyerinin kayıtlı bulunduğu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünden, çalışma izni başvurusu tarihinden önceki dört haftalık süre içerisinde, yabancıların çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşı bulunamadığının belgelendirildiği başvurularda istihdam kotası uygulanmayabilir. Çalışma izni değerlendirme sonucunda, başvurusu olumlu değerlendirilen yabancılara bakanlık tarafından çalışma izni verilir ve bu durum İçişleri Bakanlığı ile işverene bildirilir. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışması uygun görülen geçici koruma sağlanan yabancılara verilen çalışma izni muafiyetleri ise ilgili valiliğe bildirilir.

Çalışma izni sağlanmış geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenmemektedir. Geçici koruma sağlanan yabancılara, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından meslek edindirme kurslarına da yönlendirilerek, nitelikli hale gelmeleri açısından emek piyasasında yer almalarını olumlu etkileyecek kazanımlar elde etmeleri sağlanabilmektedir. İŞKUR tarafından mesleki ve işbaşı eğitim elde edebilen sığınmacıların eğitim sonunda aynı işyerinde çalışabilmeleri için İçişleri Bakanlığına başvuruda bulunabilmektedirler. Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında geçici koruması sonlandırılan veya iptal edilen yabancılara alınmış olduğu çalışma izinleri iptal edilmektedir.

2. Suriyeli Sığınmacıların Emek Piyasasındaki Konumlanışlarının Toplumsal Boyutları

2.1. Literatür

Yaklaşık 8 yıldır süregelen etkisi halen daha devam eden Suriyeli sığınmacı göç hareketinin etkisi tüm toplumsal sistemlerde görüldüğü gibi emek piyasasında ve işgücü alanında önemli ölçüde görülmektedir. Göç hareketliliğinin başlangıç evresinde Türkiye'ye gelen sığınmacıların misafir statüde gelmesi sebebiyle kalıcı olmadıkları düşünülerek, söz konusu emek piyasasında yaratılan değişimlerin de etkisinin önem arz etmediği varsayımı ile akademik literatürde yer almadığı görülmüştür. Fakat ilerleyen yıllarda göç hareketliliğinin sayısal değerinin artması ile Türkiye'deki oluşturulan göç yönetimi politikaları, çıkarılan kânun düzenlemeleri ve sığınmacılara verilen geçici vatandaşlık statüleri, Suriyeli sığınmacıların misafirlik kapsamından gitgide kalıcı olmaları yönünde algı oluşturduğu-

nu söylemek mümkündür. Bu sebeple sığınmacılarla ilgili olarak yapılan akademik çalışmaların da özellikle 2015'ten sonra ağırlıklı olarak arttığı ve UNHCR, AFAD, ORSAM, GİGM gibi kuruluşların yıllık raporları daha çok gündeme geldiği gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili büyük ölçüde aynı sonuçların çıkartıldığı bu çalışmalar kapsamlı olarak değerlendirilecek olup literatürdeki söz konusu konu ile ilgili bilgi karmaşası giderilmeye çalışılacaktır.

Akademik literatürde sığınmacıların iş piyasasındaki konumlarına ilişkin daha çok çeşitli illerde yüksek lisans ve doktora çalışmalarına, kamu ve özel kurumlar tarafından çıkarılan araştırma raporlarına ulaşılmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda öncelikli olarak Suriye sınırına yakın kentlerde ve sığınmacı nüfusunun yüksek olduğu kentlerde yapılan çalışmalar, daha sonrasında ise çeşitli kurumların raporları ele alınacaktır.

2.1.1. Suriyeli Sığınmacıların Yoğun Olarak Yaşadığı İllerde Emek Piyasasında Konumlanışları

İlk olarak, Arslan (2018) “Suriyeli Mültecilerin İş Bulma Aşamasında Karşılaştıkları Sorunlar (Adıyaman Örneği)” başlıklı yüksek lisans tezi çalışması ele alındığında, Adıyaman’da yaşayan Suriyeli mültecilerin işgücü piyasalarına entegrasyonları için sosyo-ekonomik ve mesleki profilleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma nitel ve nicel yöntemin iç içeliği biçiminde gerçekleştirilmiş olup mültecilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde 493 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Sınır bölgesine yakınlığı bakımından Suriyeli göç hareketinden büyük ölçüde etkilenen Adıyaman ilinin demografik nüfus oranına göre sığınmacı dağılımı %4,75 olarak ifade edilmiştir.

İstihdam durumlarına bakıldığında; Suriye’de öğrenci olanların, Adıyaman’da ne iş yaptıkları incelendiğinde %35,1’inin öğrenci, %2,2’sinin ev hanımı, %0,7’sinin öğretmen %40,3’ü serbest bir işte, %6,7’si diğer işlerde ve %9’u ise bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Suriye’de ticaret ile uğraşırken, Adıyaman’da %4,2’si ev hanımı, %8,3’ü öğretmen, %62,5’i serbest bir işte çalışmakta, %4,2’si çiftçi, %4,2’si diğer işlerde çalışmasına karşın, %12,5’i herhangi işte çalışmadığını belirtmiştir. Suriye’de ev hanımı olanların %69,5’i burada da ev hanımı, %10’u serbest bir işte ça-

lışmakta, %5,1'i öğretmen, buna karşın %10,2'si herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Suriye'de kamu personeli olanların tamamı, burada serbest mesleklerde çalışırken, avukat olanların tamamı herhangi bir işte çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Suriye'de mühendis olanların %33,3'ü, burada mühendis olarak çalışırken, %66,7'si diğer bazı işlerde çalışmaktadır. Suriye'de çiftçilik yapanların %72'si serbest/geçici %18,2'si herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. (s.36)

Aynı zamanda, sığınmacıların aylık gelirlerine ilişkin yüzde ve frekans tablosu verilmiştir. Sığınmacıların aylık gelirleri incelendiğinde %26,6' sının 1000 TL'den az, %22,5'i 1000-1999 TL arasında buna karşın %50,9'unun bir geliri bulunmamaktadır. Suriyeli işverenlerin ise %45,5'i aylık geliri 1000 TL'den az, %27,3'ü ise 1000-1999 TL arasında olduğunu belirtmiştir. (s.38) Adıyaman'da yaşayan mültecilerin %28,0'ı dil sorunu, %6,5'i ayrımcılık, %3,5'i vafına uygun iş bulamama, %2,0'ı yaş, %1,6'sı ikametgâh ve çalışma izni ve %1,8'i diğer nedenlerden dolayı iş bulamadıklarını belirtmişlerdir. (s.40)

Arslan (2018) çalışmasında, işgücü piyasasında konumlanışları yetersiz düzeyde kalan Suriyeli sığınmacıların düşük ekonomik şartlar altında yaşamlarını devam ettirdikleri saptanmıştır. Emek piyasasına giriş süreçleri üzerine en önemli engelin ise Türkçe bilmemelerinden ve kültürel aidiyetlerinden dolayı sosyal dışlanmadan kaynaklanmış olduğu görülmektedir.

Suriye iç karışıklığı ve göç hareketlerinden önce Suriye'de ikamet eden sığınmacıların mesleki konumlanışlarda göç sonrası büyük oranda değişim yaşanmış olduğu ve bunun da tabakalaşmanın yeniden üretimi olarak göze çarptığını söylemek mümkündür.

Olası sebeplerden dolayı düşük ekonomik gelire sahip olan Suriyeli sığınmacıların aynı zamanda sadece %1,4'ü sigortalı çalışırken %98,6'sı sigortasız çalışmakta olduğundan bahsedilmiştir. Çalışma hayatında yaşanan dil sorunu, ayrımcılık gibi engellerin yanı sıra, mevcut yasal süreçlerinde de bir istihdam alanı ve imkânı oluşturmadığı görülmektedir. Sığınmacıların sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışması veya çalıştırılması, göç politikaları içerisinde ele alınması gereken önemli sorun teşkil etmektedir.

Genel bağlamda bu çalışmada, Adıyaman İli örneği Suriyeli sığınmacıların emek piyasasında ve sosyo- ekonomik alanda mevcut engellerin ve sorunların araştırılmasında, 2018 verilerine göre 29.198 sığınmacının ikamet etmesinden dolayı örneklemin daha geniş tutulması gerekliliğinin de söylenmesi mümkündür.

Başka bir yüksek lisans çalışması olarak Kuzucu (2018), “Türkiye’ye Gelen Suriyelilerin Ekonomiye Etkisi: Gaziantep Örneği” literatürde yer almaktadır. Suriye sınırına yakın bulunan bir kent olan Gaziantep’te 2018 verilerince 341.649 Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır. Çalışmaya göre, en fazla Suriyeli nüfusu barındıran şehirlerden biri olarak Gaziantep’te Suriyelilerin ekonomiye olan etkisinin hem olumlu hem olumsuz olduğu görülmektedir. “Sınır kenti olarak Hatay ekonomisindeki sınır ticareti, kayıt dışı ekonomi, taşımacılık ve turizm ekonomisi olumsuz etkilenmiştir”(-Döner, 2016, s. 89). Sınır kenti olarak Gaziantep de büyük ölçüde sınır ticaretinden olumsuz biçimde etkilenmiştir.

Olumsuz etkisinin yanı sıra olumlu etkisi ise, Gaziantep içerisinde açılan şirket sayısının 2013’te 489’dan 2017’de 1.202’ye yükseldiği görülmektedir. Kentin ekonomisini etkileyen bu durum göç hareketliliğinin olumlu sonuçlarından biri olarak yansımaktadır. Fakat aynı zamanda çoğunluğu yerinden edilmiş, ekonomik sermayesi bulunmayan Suriyeli sığınmacıların, savaşın uzamasıyla beraber yerleştikleri ülkede hayat kurmaları amacıyla kendilerini emek piyasasına dahil etme mücadelesi vermektedirler. Suriyeli sığınmacıların dezavantajlı konumu, onları yasal süreçlerin uzun sürmesinden ve geçici konumda yer almalarından dolayı çalışma izni elde edememiş geçici koruma statüsündeki bireylere kayıt dışı, güvencesiz ve çoğunlukla alt sınıf işlerde istihdam sağlandığı söylenebilmektedir.

Vasıfsız olan sığınmacıların çoğunlukla enformel sektörlerde istihdam edildiğine yer verilmiştir. Çalışılan sektörler, kâğıt toplayıcılığından, katı atık işçiliğine, simit satıcılığından buna benzer birçok iş kollarında yer aldığı söylenmiştir. Suriyelilerin çalıştıkları işlerin çoğunlukla talepkâr olmadığı işler olmasından dolayı yerel halkın, “Suriyeliler işimizi elimizden alıyor” veya “Suriyeliler geldikten sonra işsizlik arttı” söylemlerinin

işsizlik oranındaki değişimin 0,6 oranında olması bakımından algıların doğruluk payının bulunmadığı ifade edilmiştir. Son olarak, Gaziantep’te 2017’de yürürlüğe giren “Gaziantep Kayıt Dışı ile Mücadele Ediyor” projesinin, kayıt dışılığı önlemeyi amaçlayarak işsiz ve kayıt dışı çalışanlara yönelik meslek kurslarının ve girişimcilik eğitimi ile iş kurma ve istihdam edilme olanakları sunmayı amaçlayan bir projenin oluşumundan bahsedilmiştir. Çoğunlukla kayıt dışı ve enformel biçimde sağlanan istihdam durumu, başka bir sınır kenti olan Şanlıurfa’da da kendini göstermiştir. Yardımcı (2018), “Çalışma Hayatı Uluslararası Düzensiz Göçle Karşılaştığında: Şanlıurfa İlindeki Suriyeli Göçmenlerin Durumu” yüksek lisans çalışmasında mecburiyet ve hayat pahalılığı ekseninde yer alan kayıt dışı çalışma durumu, özellikle nüfusunda Suriyeli sığınmacı diğer illere göre yüksek olan illerde, emek sömürsü, düşük ücretlendirme, kültürel farklılık, iletişim sorunları ve yerli çalışanların olumsuz tutumları gibi engellerden dolayı kendini göstermektedir. İş bulma ve çalışma yeri seçimi genellikle akrabalık bağlarının, kültürel yakınlıklarının ve mesleğin devamlılığı esas alınarak yapılmakta olduğundan bahsedilmiştir. Sığınmacıların emek piyasalarındaki konumlanışı çoğunlukla kayıt dışı ve sosyal güvencesiz olma durumundan dolayı, işveren kişinin çıkar ilişkisine dayalı olmakta olduğu görülmektedir. Çalışmada değinildiği gibi ekonomik gelir elde etme mecburiyetleri sebebiyle, düşük ücretli çalışma, yerli işçilerin çalışmayı kabul etmediği işlerin yapılabilmesi için aranan işgücü, yabancı dil bilgilerinden dolayı müşteri çekme kabiliyetleri gibi sebeplerden dolayı sığınmacılar emek piyasasında sömürü unsuru olmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların emek piyasasında konumlanışlarının başka bir örneği olarak Özkarslı (2014), “Suriye’den Türkiye’ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı: Mardin Örneği” yüksek lisans çalışmasında yer verilen AFAD tarafından hazırlanan araştırma sonuçlarına göre; sığınmacıların savaştan kaçıp gelmelerinin yanı sıra, büyük çoğunlukla Türkiye’ye çalışmak amaçlı geldikleri bilgisine ulaşılmıştır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye işgücü piyasasına katılmayı isteyip istemedikleri sorusu ele alındığında, Suriyeli sığınmacıların, “Türkiye’de bir iş aradılar mı” şeklindeki soruya barınma merkezi dışında yaşayan kadın ve erkeklerin yüzde 77’si Türkiye’de bir iş aradıklarını ifade etmiş olduğu bilgisine yer

verilmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de istihdama katılma süreçleri ise, ilk olarak, devamlı çalıştıkları bir işlerinin olup olmadığı sorusuna, erkeklerin yüzde 64’ü, kadınların ise yüzde 83’ü hayır cevabını vermiş olduğu görülmektedir. Kadın istihdamının erkeklere oranla daha az olması ise, toplumsal cinsiyet eşitsizliği görünümünün istihdam alanında da görünürlüğünü tekrar göstermiştir.

Devamlı çalışabildikleri bir işlerinin olması sigortalı çalışmayı, sosyal korumayı, modern çalışma koşullarını, örgütlü çalışmayı ifade etmektedir. Devamlı olarak çalıştıkları bir işlerinin olmadığını söylemeleri, enformel istihdamın Suriyeliler arasında yaygın olduğunun bir göstergesidir. (s.40) Öte yandan en son çalıştığınız işlerde ne kadar süre ile çalıştınız sorusuna sığınmacıların verdiği yanıtlar, erkeklerin yüzde 53’ü, kadınların yüzde 47’si 0-3 ay şeklinde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Suriyelilerin genelde kısa süreli işlerde çalıştıkları, dil sorunu, sosyal ayrımcılık, düşük ücrete tabi tutulma sebebiyle ayrıldıklarını söylemek mümkündür. Son olarak Mardin’de sığınmacıların, erkeklerin yüzde 48’inin inşaat sektöründe, kadınların ise yüzde 41’inin ev temizliği işlerinde geçici işçi olarak yer almış olduğu ifade edilmiştir.

Başka bir örnek ise Uludağ (2016), “Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği” nitel araştırma yöntemi çalışmasının sahası Ankara’da Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları Altındağ İlçesi Önder Mahallesi’nde gerçekleştirilen çalışmadır. Çalışma kapsamında mahallede yaşayan dokuz kadın altı erkek toplam on beş Suriyeli sığınmacı ile niteliksel veri üretilmiştir. Türkiye’nin başkenti olmakla beraber Suriyeli sığınmacı barındıran nüfusu bakımından değinilmesi önem arz etmektedir. Ankara örneği çalışmanın araştırma sahası, Ankara’da Suriyeli sığınmacıların en yoğun olarak yaşadığı Altındağ ilçesinin Önder Mahallesi seçilmiştir. İlçede yaklaşık 30 bin Suriyeli yaşadığı belirtilerek, bu çalışmanın nitel araştırma örnekleminin 15 katılımcı ile sınırlı tutulduğu görülmektedir. Mahallenin büyük çoğunluğunun etnik kökeni ve aidiyeti bakımından Suriyeli olması, dışa kapalı bir görünüm sergileyerek, kendi aralarında biz duygusunu korumaları, gündelik hayatın fenomenlerine yansıtılmış bulunmaktadır.

Çalışmada belirtilen katılımcıların ifadelerinin büyük çoğunluğu savaş sebebiyle olmasından dolayı güvensiz hissettikleri ve korku yaşadıkları için göç ettiklerini belirtmişlerdir. Zorunlu göç kararı olarak belirtilen çalışmada korku, politik baskı, ekonomik nedenler, ailenin parçalanmasını engellemek gibi sebeplerle “gitmeye mecburduk” ifadeleri yer almıştır. Suriyeli göç hareketinin Ankara’ya gerçekleştirilmiş olmasının diğer sebebi ise sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı diğer illere göre sosyal dışlanmanın Ankara’da görünümünün az olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. (s.94)

Suriyeli sığınmacıların emek piyasalarına dahil olma süreçleri ise, sınır kentlerinde olduğu gibi Türkiye’de sığınmacı olmalarından kaynaklı sahip olmadıkları haklarla ilgili olarak katılımcıların göç ile kaybettikleri ekonomik imkânlarının burada yeniden kurulmasının da oldukça zor görüldüğü, katılımcıların fiilen çalışma izni alamamaları sebebiyle kayıt dışı, geçici, güvencesiz ve düşük gelir getiren işlerde çalışmak zorunda kaldıkları ya da hiç çalışmadıkları belirtilmiştir. Suriyeli göçmenlerin istihdam alanında enformel ve nitelsiz işgücü olmaları, daha az ücret almaları, ücretlerinin geç ödenmesi veya hiç ödenmemesi, daha uzun saatler çalışmaları, fiziksel ve sözlü taciz ile karşılaşmaları gibi zorluklar yaşadıkları ifade edilmiştir. (s.105) Aynı zamanda iş bulamamalarından dolayı, “her işi yapmaya mecbur oldukları” veya “şikayetçi olmaktan korkmaları” gibi durumların da güvencesiz çalışma halinin devamlılığı olarak sonuçlanabilmekte olduğunu, bu sebepten dolayı işsiz kalma durumlarında, bireylerin dezavantajlılık halinin devam edeceğini ve sığınmacıların göç sonrası toplumsal hayatta anomi yaşamalarına sebebiyet vereceğini söylemek mümkündür.

Eğitim seviyesi ve mesleki statüsü yüksek olan Suriyelilerin göç sonrası işsiz kalmış olmaları, tabakalaşmanın yeniden üretimi olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin, başka bir çalışmada katılımcılardan “Suriye’de üniversite öğrencisi iken göç sonrası Türkiye’de marangoz çıraklığı yaptığının, başka bir örnekte ise Suriye’de doktorluk yapan katılımcının göç sonrası işsiz kaldığı ifade edilmiştir” (Uludağ, 2016, s.105). Sığınmacıların dil bilmemeleri, ayrımcılığa uğramaları, düşük ücretle çalışmaları ve çalışma izni alamamaları emek piyasasında etkisiz hal almalarına sebep olmuştur.

Mesleki statünün tabakalaşma sisteminin biçimlenmesine etkisi Uludağ (2016) çalışmasında görüldüğü gibi, göç ile yeni topluma entegre olmaya çalışan sığınmacıların önceki toplumlarındaki sınıfsal konumlanışlarını mevcut toplum içerisinde elde edemedikleri ve bu sebeple tabakalaşmanın yeniden biçimlenmesini oluşturduklarını söyleyebilmek mümkündür.

İstanbul'daki sığınmacıların emek piyasasına katılım durumu ise diğer illerde mevcut durumlara benzer bir hal almıştır. İşgücü piyasasında bulunamama durumu, sığınmacıların çoğunlukla dil bilmemeleri, ayrımcılığa uğramaları, düşük ücretle çalışmaları ve çalışma izni alamamalarından kaynaklanmaktadır. Ataş (2017), "Suriyeli Sığınmacıların İş Kurma Süreci Laleli-Beyazıt Çevresi" çalışmasında Suriyelilerin Ankara'daki Önder Mahallesi'ndeki olduğu gibi göçmen ilişkiler ağı sebebiyle bir arada yaşamaları durumu, İstanbul'da Laleli-Beyazıt semtinde görünüm sergilemekte olduğunu ifade etmiştir. "Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır" (Abadan-Unat, 2002, s. 18). Sığınmacıların göçmen ilişkiler ağı biçiminde birbirlerine yakın veya iç içe yaşam sürdürmeleri Bourdieu'nun *habitusun yeniden inşası* olarak tanımlanabilmektedir. Laleli ve Beyazıt bölgesinde bulunan Suriyelilere ait işyerlerinin çoğunluklu olması, kullanılan dilin çoğunlukla Arapça olması ve gündelik hayatın pratikleri bakımından kendi aidiyetlerine bağlı özellikler gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Kayıt dışı ekonominin hâkim olduğu Laleli ve Beyazıt'ta daha çok göçmenlerin ve alt kültür bireylerin hâkim olması sebebiyle iş piyasasında dışarıya kapalı bir durum söz konusudur. Bir yabancı için kayıtlı bir işyeri açabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından farklı olarak pasaportu olması yeterlidir. Yabancılar için mevzuat böyle iken geçici koruma statüsünde olan Suriyeliler için Türkiye'de 6 ay ikamet etmiş olma şartı da aranmaktadır. Pasaportu olmayanların ise işyeri açması çok zor olduğundan ve emek piyasasında Suriyeli olduklarından dolayı dışlanmaya ve damgalanmaya uğradıkları için Laleli ve Beyazıt gibi etnik köken bakımından farklılıkları içerisinde bulunduran, çokkültürlülüğün hâkim olduğu il-

çelerde kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Ekonomik faaliyetler kapsamında işyeri açma durumu yine benzerlik gösterdikleri toplumsal sermayeye bağlı ilişkiler ağı ile temin edilmektedir. Suriyelilere ait işyerlerinde de genellikle Suriyeli işçiler çalışmaktadır.

Göçmenlerin iş bulabilme ve yaşamlarını idame ettirebilme amacıyla sınır bölgesine yakın kentler dışında, bir metropol özelliği gösteren ve bu sebeple iş piyasasında daha fazla imkânı içinde barındıran İstanbul'a Suriyeliler tarafından yoğun göç dalgası yaşanmıştır. Fakat diğer illerde olduğu gibi çalışma izni olmayan sığınmacıların İstanbul'da da kayıt dışı çalışma durumlarının var olduğunu söylemek mümkündür. 2017 Ocak ayında Marmara Belediyeler Birliği tarafından hazırlanan "Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği" araştırmasına göre Suriyelilerin nitelik gerektirmeyen işlerde -çoğunlukla da kayıt dışı ve düşük ücretli olarak- çalıştıkları, bazılarının ise kendi ufak işletmelerini açtıkları bilgisi verilmektedir. Suriyelilerin öncelikli olarak çalıştıkları alanlar; tekstil, inşaat, imalat, geri dönüşüm (kâğıt toplama), berberlik ve Suriyelilere öğretmenliktir. İBB'den alınan bilgiye göre ilçe belediyelerine yönlendirilen başvurular genellikle izinsiz olarak açılan dükkânların sağlığa uygun olmaması ve ruhsatsız olarak dükkân açılması ile ilgili şikâyetlerden oluşmaktadır. (s.83)

2.2. Suriyeli Sığınmacıları Türk Emek Piyasasındaki Konumlanışları Hakkında Değerlendirmeler

2011'den bu yana ülkelerinde yaşadıkları iç karışıklık, savaş ve ekonomik sebeplerden dolayı ülke sınırlarını terk etme zorunluluğu içinde bırakılan Suriyeliler, Türkiye'ye yasal ve yasadışı yollarla göç etme eyleminde bulunmuşlardır. Açık kapı politikası gereğince misafirlik konumu ile ülke sınırlarına dahil olan Suriyelilerin, savaşın bitmemesi ve olumsuzlukların devam etmesi sebebiyle, misafirlikten geçici koruma statüsü altında hukukun geçici vatandaşlık konumu içerisinde yer aldıkları bilinmektedir.

Bu sebepten dolayı yaşamlarını Türkiye'de devam ettirmeye çalışan Suriyeliler, ekonomik alanda sosyal yardımlarının yetersiz olmasından dolayı emek piyasasında yer edinmeye çalışmaktadırlar. "Sığınmacıların dil ve mesleki niteliklerdeki adaptasyon ve sosyal uyum sağlama süreç-

lerinde yaşadıkları engellerden dolayı işsizliğin yüksek olduğu ve sosyal çevresinden ayrı kalmış olan bu sığınmacı kitlesinin yaşamını devam ettirebilmesi için devlet ve STK'lar tarafından verilecek sosyal yardımlara ve yeni bir sosyal çevreye ihtiyacı oldukları görülmektedir” (Arslan ve Yıldız, 2019, s. 254).

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından 2018 yılında çıkartılan “Göç ve Uyum Raporu” na göre, Suriyeli sığınmacıların yüzde 52’si 18-65 yaş aralığında bulunmakta, bir diğer ifadeyle çalışma çağındaki nüfusa dahil olmaktadır. Bu nüfusun yüzde 53’ünü erkekler, yüzde 47’sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Gelen sığınmacıların eğitim durumları büyük oranda diploma yoluyla değil, kişinin beyanı ile tespit edilebilmektedir. Gelenlerin büyük bir çoğunluğunu ise ya ilkökul mezunları yahut hiç okula gitmemiş olanlar oluşturmaktadır. Bu kitle çalışma bakımından vasıfsız konuma tekabül etmektedir. (s.78)

Göç ve Uyum Raporu’na göre, 2016 yılı yönetmeliği öncesi geçici koruma statüsünde olan Suriyeli sığınmacıların çalışma izinlerinin olmasının yarattığı birtakım problemler bulunmaktaydı. Bunlar, kayıt dışı istihdamın artması; haksız rekabet nedeniyle kurallara uyan işverenlerin cezalandırılması, Türk vatandaşlarının istihdamda dezavantajlı hale gelmesi, çocuk işçiliğinin arttığı yönünde uluslararası hassasiyetin artması, nitelikli Suriyeli işgücünün yeteneklerinden yararlanılamaması, açık işlerde işgücü potansiyelinden yararlanılamaması, sosyal yardımların ekonomimize maliyetinin artması olarak sıralanabilmektedir. Adı geçen yönetmelik uyarınca geçici koruma statüsünde olanların çalışma izinleri şu şekilde düzenlenmektedir:

“Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile ülkemizde geçici koruma sağlanan Suriyelilere çalışma iznine başvurma imkânı tanınmaktadır. Başvurular mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde doğrudan valiliklere, diğer tüm işlerde ise, e-Devlet Kapısı üzerinden, yabancıyı çalıştıracak işveren tarafından doğrudan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına yapılmaktadır. Geçici koruma sağlananlar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabileceklerdir. Kendi adı ve hesabına çalışmak isteyenler başvurularını bizzat yapabilecekler; başkasının yanında çalışmak isteyenler için ise işveren aracılığıyla çalışma iznine başvurmak mümkün olacaktır. Münhasıran Türk vatandaşlarının

çalışmasına özgülenmiş alanlarda yapılan çalışma izni başvuruları kabul edilmemektedir” (s. 79).

Çalışma izinlerinde sığınmacılar için önemli ölçüde yapılan bu değişiklik, sığınmacıların işgücüne katılımını büyük ölçüde arttırmış olsa da çalışma izni dışında dil sorunu, sosyal dışlanma ve mesleki eğitimden yoksun olmaları, emek piyasasına dahil olmalarını etkileyen süregelen engeller olarak rol oynamaktadır. Bununla birlikte Suriyelilerin kalıcılık-geçicilik muğlaklığı sebebiyle vatandaş durumunda olmamaları, kayıt dışı işgücü mevcut durumunu devam ettirmektedir.

Sosyoloji Derneğinin 2018 yılında yaptığı “Ankara’daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri” çalışmasında Suriyelilerin çalışma alanları incelenmiştir. Çalışmaya göre Suriyelilerin çalışma alanları ile yaşam alanları arasında bütünleşik ilişki söz konusudur. Suriyeli sığınmacıların Ankara özelinde Altındağ ilçesinde yoğun bir şekilde yaşamalarının nedeni, bölgedeki iş olanaklarının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Suriyelilerin sınıf pratikleri sosyal yaşam alanlarının iç içe geçmiş olduğu bölgelerde görülmektedir. Çalışma alanlarında yer edinebilme durumuna etki eden en önemli etken ise akrabalık ilişkileridir.

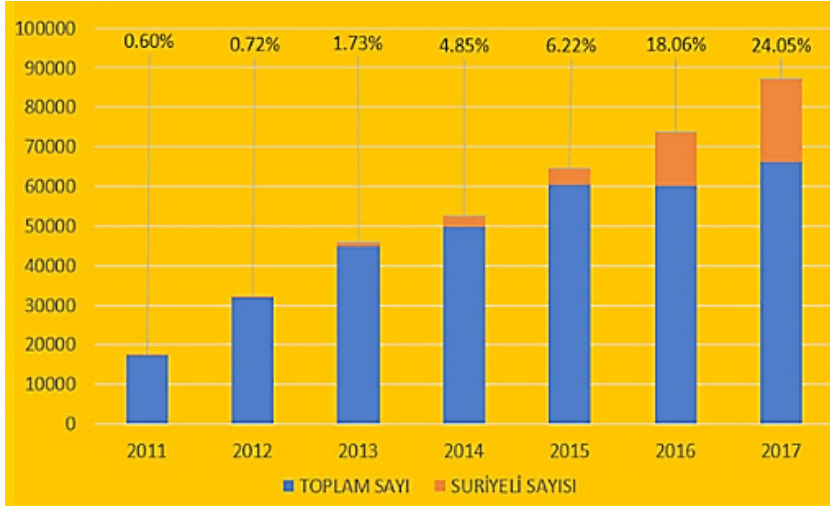
“Hemşerilik ve akrabalık ilişkileri, yabancıların yeni geldikleri yerlerde hem eski gündelik alışkanlıklarını devam ettirmeleri hem de kendilerini güvende hissetmeleri için önemli ilişkilerdir. Ayrıca bu ilişkiler, bölge hakkındaki tecrübe aktarımı sayesinde yeni gelenlerin iş piyasasına erişimleri, ev kiralamaları ve yardımlar hakkındaki bilgi edinmeleri gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında işlevsel öneme sahip imkânları elde etmede kolaylıklar oluşturmaktadır” (s. 41).

Suriyeli işgücünün istihdam pratikleri üzerine, düşük ücretle çalışmalarına değinilirken, işverenlerin ise Suriyeli çalışanlara tam olarak güvenmedikleri, Suriyelilerin düzenli işe gelmemeleri, tembel olmaları gibi genel yargının da var olduğu belirtilmiştir.

Suriyelilerin Türkiye’deki işgücü durumu 2018 verilerine göre, Türk emek piyasasında kayıtlı işgücü miktarı içerisinde, Suriyeli kayıtlı istihdamın toplam istihdama oranı 2011 yılında %0.60; 2012 yılında %0.72 ve 2013 yılında %1.73 olmuştur. 2014 yılında ise Türkiye’de kapsamlı ve çok yönlü göç yönetimi politikaların uygulanmaya başlanmasıyla bu oran

%4.85 olmuştur. Suriyelilerin emek piyasasında kayıtlı istihdamı 2015 yılında ise %6.22 oranında seyrelmiştir.

Tablo. 3: Türkiye’de Yabancılara Verilen Çalışma İzinleri

Kaynak: ÇSGB 2018. (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>)

Çalışma izinleri ile yönetmelikte yapılan değişiklik sonucu Suriyelilerin Türk emek piyasasında kayıtlı istihdamın toplam sayıya oranı 2016 yılında %18,06; 2017 yılında %24,05 olduğu görülmektedir. 2017 yılında net olarak kayıtlı Suriyeli sayısı 20 bin 970 kişi olduğu görülmektedir.

Kayıtlı istihdamdaki bu denli artış, sığınmacıların ekonomik yapı-sındaki olumlu bir gelişme olduğu kadar, ülke açısından verilen yardımlar bakımından bilinçli olmayı sağlamıştır. Fakat kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin devamlılık göstermesi sebebiyle toplam istihdam oranı, yasal açıdan görünürlüğü net olmadığı için Suriyelilerin net olarak işgücüne toplam katılımı ifade edilememektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 15 Kasım 2018 tarihinde yapılan açıklamaya göre ise Türkiye’de çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 32 bin 199 kişi olduğu açıklanmıştır.

Düşük ekonomik statüdeki Suriyeliler genellikle göç hareketliliği öncesi ülkelerindeki sosyal sınıfsal bakımdan düşük konumda yer alanlar; eğitimsiz, mesleki deneyimi bulunmayan ve işsiz bireylerden oluşmaktadır. Fakat aynı zamanda Suriyelilerin bir kısmı da Suriye’deki üst sınıf ol-

maları gereği savaşın gerçekleştiği ilk zamanlarda sermayesini alıp daha güvenli ülkelere geçen aktörlerden oluşmaktadır. Bu hareketlilik ise sığınmacıların kitlesel göçü dışında değerlendirilen bireysel göç olarak değerlendirilmektedir.

Bu sebepten ötürü Suriyelilerin çoğunluğu Türk ekonomisinden eğitim, sağlık ve ekonomik gibi çeşitli yardımlar almalarından dolayı, ülke içi ekonomik harcamaların artmasına neden olmalarının dışında, sermaye sahibi Suriyelilerin Türkiye içerisinde ekonomik faaliyetlerde ve yatırımlarda bulunmaları ülke içi ekonomiye katkı olarak düşünülebilmektedir.

Suriyeliler hakkında yapılan bir SWOT analizi örneğinde, Suriyelilerin ekonomik faaliyetlere girişimindeki güçlü ve zayıf yanları ile riskleri ve fırsatlar sunulmuştur. Analize göre Suriyelilerin emek piyasasında bulunma durumlarının zayıf yönleri; sığınmacı krizinin yüksek maliyeti, uluslararası mali desteğin yetersizliği, alt gelir grubundaki sığınmacı sayısının fazlalığı ve eğitim maliyeti olarak belirtilmiştir.

Tehditler bakımından ise makro düzeydeki tehditler; sığınmacı krizinin yüksek maliyeti, sığınmacıların genel bütçeye getirdiği yük ve işletmelerin kaçak olmasından kaynaklı vergi kaybı; mikro düzeydeki tehditler ise sınır illerindeki kira fiyatlarında artış, sınır illerinde kiralık ev bulmada zorluk, sınır illerinde hayat pahalılığı ve enflasyon artışı, kaçak küçük işletme sayısındaki artış, Suriyeli esnaf ile yerel esnaf arasında haksız rekabet olarak belirtilmiştir. Son olarak algı düzeyindeki riskler ise halkın Türk ekonomisinin Suriyelilerden dolayı zarar gördüğü algısı ve halkın Türkiye’de yoksullar varken Suriyelilere yardım yapılmasına itirazı olduğu ifade edilmiştir. (Tunç, 2015)

2.3. Suriyeli Sığınmacıların Türk İşgücü ve Ekonomik Yapıya Etkileri

Emek piyasasında çalışma izinleri dahilinde yasal olarak dahil edildikleri gibi yasal olmayan kayıt dışı işgücü konumunda yer alan Suriyelilerin 2011'den bu yana Türk emek piyasası içerisinde kısıtlı imkanlarla dahil olduğu görülmektedir.

Yıllara göre istihdam oranı (tablo 4) istatistiklerinden de anlaşıldığı gibi geçici koruma altındaki Suriyelilerin istihdam oranlarında negatif etkilerinin olmaması, genellikle yerlilerin çalışmak istemediği alanlarda çalıştıkları ve genellikle çalışma izinlerini alamamalarından dolayı kayıt dışı işgücünü temsil ettiklerinden kaynaklanmaktadır. İstihdam oranlarındaki yükselmelerin asıl sebepleri ise Suriyelilerden ziyade Türk işgücünün demografik nedenlerine bağlı olarak; çalışma yaşı aralığı (15-64) dışında bireylerin işgücüne katılım göstermesi, kadınların çalışma hayatına daha çok teşvik edilmiş olması gibi nedenlere bağlıdır.

Tablo.4: Yıllara göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ile İşsizlik Oranı

Yıllar (2010-2019)	İşsizlik Oranı (%)	Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfusu (1000 Kişi)
2010	11,1	-
2011	9,1	-
2012	8,4	14.237
2013	9,0	224.655
2014	9,9	1.519.286
2015	10,3	2.503.549
2016	10,9	2.834.441
2017	10,9	3.426.786
2018	11,0	3.623.192
2019	14,7	3.605.615

Kaynak: TÜİK ve GİGM istatistiklerinden elde edilmiştir. (<http://tuik.gov.tr> / www.goc.gov.tr)

Sığınmacıların emek piyasasında işsizlik oranı üzerinde Türkiye geneli etkilerinin olmadığı ya da çok az bir oranda etkilerinin olduğu Akgündüz vd., yaptıkları araştırmada şöyle belirtilmiştir: “Suriyeli sığınmacıların

yerel istihdama etkileri bulunmadığı, bununla birlikte, bölgesel seviyede bazı kesimlerin (eğitim ve vasıf seviyesi düşük gruplar) sınırlı bir ölçüde negatif yönde etkilendiği ifade edilebilir” (aktaran Duruel, 2017, s. 212).

İşsizlik üzerinde az bir etkilerinden bahsedilebilen Suriyeli sığınmacılar için, genellikle işgücü içerisinde buldukları çalışma imkanları ise yerlilerin çalışmak istemediği işler olduğu görülmektedir:

“Suriyelilerin emek piyasalarında özellikle Türklerin çok da tercih etmedikleri mevsimlik sektörlerdeki vasıfsız eleman açığını kapattıkları, bu sektörlerin tam kapasite çalışma imkânına kavuştukları bizzat sektör temsilcileri tarafından ifade edilmektedir. Suriyelilerin vasıfsız işlerde istihdam edilmesiyle birlikte söz konusu sektörlerdeki yerel halkın bir kısmının bir üst statüdeki daha yüksek ücretli işlerde istihdamına imkân sağladıkları da unutulmamalıdır” (Koyuncu, 2016, s.110).

Suriye’de meydana gelen olaylar neticesinde BM Mülteci Yüksek Komiserliği tarafından “dünyanın en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkesi”, UNICEF’in de “dünyanın en fazla sığınmacı çocuğa ev sahipliği yapan ülkesi” olarak ilan edilen Türkiye, kendi halkı için Suriyelilere yapılan harcamalar sebebiyle ekonominin olumsuz etkilendiği yönünde algının yaratılmış olduğu görülmüştür. Ekonomik alanda henüz gelenler ile yerliler arasında genel anlamda uyumsuzluğun ve yabancılaştırmanın hâkim olduğu görülmüş olması, göçmenlerin içinden çıktıkları toplumun ekonomik faaliyetleri ile göç ettikleri toplumdaki ekonomik faaliyetler arasında farklılaşmalardan da kaynaklanmakta olduğu söylenebilir. İşgücüne çoğunlukla kayıt dışı istihdamı göstermiş olan Suriyelilere ekonomik açıdan yapılan eğitim, sağlık, barınma gibi insani yardımlardan dolayı Türk ekonomisi açısından toplum içerisinde *maddi külfet* olarak algılanmış olduğu görülse de ülkelerinden ayrılmış göçe zorlanan bireylerin göç ettikleri coğrafyada her bakımdan tutunabilmek ve yaşamlarını devam ettirebilmek için ekonomik faaliyetlere girmeleri ve aynı zamanda tüketici olmalarından kaynaklanarak, özellikle Suriyelilerin çoğunluklu olarak yaşadıkları illerde ekonomiyi canlandırdıkları düşünülmelidir.

Bu sebepten ötürü ileriki ve özellikle sığınmacıların çoğunluklu oldukları illerde ekonomik canlanmanın Suriyeli sığınmacıların ekonomik faaliyetlerinden sağlanabileceğini ifade etmektedir. Bununla ilgili Sağıroğlu şöyle demektedir:

“Ekonomik göçle zorunlu göçün en önemli farkı, evlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin ellerinden gelen her şeyi taşımaya çalıştıklarıdır. Çoğu zaman, değerli eşyalarını nakit haline getirmeye çalışırlar. Ülkeye sığınan üç milyon Suriyelinin yasal ve yasa dışı yollarla Türkiye’ye 3 milyar dolar sermaye taşıdıkları tahmin edilmektedir. Türk bankalarında şu an 1,2 milyon TL’lik Suriyelilerin mevduatı bulunmaktadır” (aktaran Duruel, 2017, s. 218).

3.Suriye Krizinin Oluşum Sürecindeki Ekonomik Etkiler

Suriye krizi genel anlamda baskıcı, otoriter rejim olan Baasçı yönetim anlayışına yapılan, arka planında Orta Doğu’da yaşanmış olan Arap Baharı hareketinden kaynaklanan, yönetime başkaldırı ve direnişler sebebiyle Baasçı hükümetin halkına karşı iç savaş olarak tanımlanabilmektedir. Temelleri Arap Baharı ayaklanmalarına dayanan bir grup rejim karşıtlarının demokratik talepler ve reformcu istekler doğrultusunda, halkın oyu ile gelmiş olan otoriteyi elinde bulunduran Beşşar Esed’in ülke içinde baskıcı tutumuna karşı direnişleri sonucu Esed’in kendi halkında ayrıştırıcı politika uygulaması sonucu, Suriye’de rejim yanlıları ile rejim karşıtlarının kanlı çatışmalar yaşadığı bir krize dönüşmüştür. (Altundeğer ve Yılmaz, 2016)

“Arap Uyanışı, yarım asrı geçkin otoriter yönetimlerin baskısına maruz kalan toplumların uyanışıdır. Arap dünyasında bununla birlikte değişimin önündeki engelleri kırmaya çalışan bir halk oluşmuştur” (Özdemir, 2015, s. 12).

17 Aralık 2010’da Tunus’ta 26 yaşındaki üniversite mezunu seyyar satıcı olan Muhammed Bouzzazi’nin arabasına el konulunca kendisini yakmasıyla başlayan Arap Baharı süreci görünüşte ekonomik yetersizlik, özgürlüklerin kısıtlanması sonucu Orta Doğu coğrafyasına yayılmış, demokratikleşmeyi ifade eden bir sosyal hareket biçimidir. Aralık 2010’da Tunus’ta başlayan ve kısa zamanda Arap dünyasına yayılan yenilikçi halk hareketleri, Tunus, Mısır, Libya ve Yemen’de mevcut hükümetleri değiştirmiş ve nitekim 2011 Mart ayında da Suriye’ye sıçramıştır. (Altundeğer ve Yılmaz, 2016)

Suriye’de kökten değişmeyi, demokratikleşmeyi amaçlayan yönetim alanında ortaya çıkan siyasi kriz, tarihsel açıdan 1970 ve 1986 ekonomik krizinden farklı olarak rejime yönelik hareketler sonucunda ekonomik anlamda yaşanan kriz ile kendini göstermiştir. Arap Baharı’ndan bir

yıl sonrasında kendini göstermeye başlayan Suriye krizi öncesi ekonomik anlamda, küresel durgunluktan 2010 yılı sonlarına kadar etkilenmiştir. Ekonomi alanında işsizliğin artışı, tüketim ürünlerinin fiyatlarındaki artış, yoksul ile zengin arasındaki ekonomik farklılıkların artması, siyasi iç karışıklık ile daha da görünür hale gelmiştir. (Arslantaş, 2013)

İç savaş ve ekonomik kriz sonucu Suriyelilerin göç etme eyleminde bulunmaları ve özellikle Türkiye'ye göç hareketlerinde bulunmalarının altında yatan sebepler en başta demokratik ve güvenilir yönetim ile ekonomik yeterliliklerin Türkiye'de mevcut olmasıdır.

Suriyelilerin ülkelerinde yaşadıkları iç karışıklıkların temelinde yoksulluğun, bağınazlığın ve cehaletin yer edinmiş olması dışında, Esed'in uygulamış olduğu baskıcı politikaya karşın Türkiye'nin açık kapı politikası izleyerek, geçmişten beri sığınacak yuva izlenimini vermiş olması, insan hareketliliğinin kitlesel ve geniş çapta olmasına sebep oluşturmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin de geniş çaptaki göç hareketini içine alacak düzeyde gelişmişliğinin olması, tarihsel arka planda ortak geçmişe sahip olunması ve göç hareketliliğinin hem göçmenler hem yerliler için nispeten ciddi problemler oluşturmamış olması, Türkiye'nin uygulamış olduğu politika-nın doğruluğunun göstergesi olmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Küresel dünyada insani hareketlilik sınırları belirsiz ve boyutları ölçülemez bir hal almıştır. Farklı toplumlardan bireylerin küresel köy haline gelmiş olan yapısal metamorfoz içerisinde birbiri ile etkileşimde olmaları bu insani hareketliliğin sınırlarının daha fazla muğlak bir hale gelmesine sebep oluşturmuştur. Günümüzde güncelliğini koruyan bir örnek olarak Suriye iç krizinden ve ekonomik bozulmalardan etkilenen Suriyelilerin Türkiye baş-ta olmak üzere farklı bölgelere göç etmeleri durumu insani hareketliliğin zorunluluk hali olarak gerçekleştiğinin örneğini oluşturmuştur.

Bu göç hareketliliğinde Türkiye, insani boyutu temelinde uygulamış olduğu açık kapı politikasının yanı sıra güvenilir olması ve birçok farklı uyruktan sığınmacıları barındırması sebebiyle göçmenler için sığınacak yuva izlenimi yaratmıştır. Bu sebepten ötürü 2011'den bu yana Suriyeli sığınmacı sayısı gitgide artmış olmakla birlikte toplumsal görünürlüğü toplumun ekonomi, politika, din, kültür gibi alanlarında yer edinmiştir.

Bu göç dalgası süreci ile Türkiye’de göç yönetişimi alanında politikaların düzenlenmesiyle, göç hareketliliğinin yasal zemini insani boyutun önemszenmesi ile geçici konumda misafir söylemleri içine dahil edilmeye çalışılan sığınmacıların olası kalıcılık durumunda toplumsallık içerisinde konumlanmıştır.

Bir toplumsal uzam olarak ekonomik alanda yer edinme formları, sığınmacılar için yaşamlarını dahil oldukları coğrafi alanda idame ettirebilmelerinin önceliğini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların emek piyasası içerisinde konumlanışları üzerinde literatürde yer alan nitel ve nicel çalışmaların sonuçlar ve çıkarımlar ile ortak paydada sonuç elde edilerek çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Ekonomik alan içerisinde pay elde etmeye çalışan Suriyeli sığınmacılar, birçok engel ile karşı karşıya kalmakta olduğu görülmüştür. Bu engeller temelde sığınmacıların ülke içi durumunun geçicilik-kalıcılık yönündeki belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Geçicilik-kalıcılık yönündeki muğlaklık, sığınmacıların kayıtlı çalışma alanının dahil olduğu yasal çerçeve içerisinde kısıtlı görünümüne sebebiyet vermiştir. Yasal çerçevede kısıtlı imkanlardan dolayı emek piyasasına dahil olamayan Suriyeli sığınmacıların, kayıt dışı istihdamda yer edindiği görülmüştür. Kayıt dışı istihdam içerisinde yer alan Suriyeli sığınmacıların güvencesiz işlerde çalıştıkları ve kayıt dışı olması sebebiyle ücretlerin düşük ya da hiç alamamaları durumlarının var olduğu görülmüştür.

Sığınmacıların emek piyasası içerisinde karşılaşmış oldukları mevcut engeller içerisinde ilk olarak dil sorunu gelmektedir. Sığınmacıların işverenler ile yaşadıkları dil sorunu sebebiyle düşük ücrette çalışmakla beraber kendilerini yeterince ifade edememelerinden dolayı işgücü piyasasında emekleri artı değer olarak dönüşmektedir. Üretilen artı değer sebebiyle düşük ücretle çalışan sığınmacıların yoksulluk durumu katlanarak artmakla beraber devlet tarafından ödenen yardımların artmasına sebep oluşturması bakımından Marksist açıdan metabolik çatlak teorisinin görünümünü sunmaktadır. Bu sebepten dolayı öncelikli olarak uygulanması gerekenlerin, sığınmacıların dil sorununun çözülmesi ile kayıt dışı istihdamın yasal zemine dayandırılarak önüne geçilmesi gerekliliği olmaktadır. Aynı zamanda kayıt dışı istihdamda yer alan alt kültür grupların yer alması göçmenler

ile istihdamlarının göçmenlerin daha az ücret ödenerek yer alıyor olması sebebiyle yerlilerin kayıt dışı istihdamını sekteye uğrattığı da görülmüştür. Bu nedenle kayıt dışı istihdamın hem yerliler hem de göçmenler açısından yasal çerçeveye dayandırılması gerekmektedir.

Göçmenlerin istihdamına engel oluşturan, büyük ölçüde etkileyen başka bir sorunsal ise sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kalmalarıdır. Dışlanma, sığınmacıların etnik kimlikleri, dilleri, kültürleri, fiziksel görünüşleri ve nispeten de olsa dini kimliklerinden kaynaklanmakta olduğu görülmüştür. Sığınmacıların sosyal hayatta ve işgücü piyasasında yaşamakta oldukları dışlanma veya damgalanmaya maruz kalmalarının asıl sebebi; göç hareketliliğinin kitlesel ve büyük ölçüde olması nedeniyle toplumsal hayata uyum sağlayabilecekleri konusunda politikaların çok boyutlu işleyememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Geçicilik-kalıcılık muğlaklığı içerisinde savruk bir hayat yaşayan sığınmacılar için var olan koşulların göz önünde bulundurulduğu toplumsal alanların tümünü kapsayan uyum mekanizmalarının gerçekleştirilmesi gereklidir.

Sığınmacıların emek piyasasında karşılaştıkları önem arz eden bir diğer sorunsal ise, Suriye’de mevcut eğitim ve çalışma yetkinliklerine Türkiye’de karşılık bulamamaları sebebiyle mesleki eğitimden yoksun olmaları ve nitelsiz işlerde çalışma zorunluluğunda kalmış olmalarıdır. Bu durum hem ülke içi nitelikli çalışan yetişmesine hem de sığınmacılar için var olan mesleklerini yerine getirememeleri sebebiyle çift yönlü sorunların oluşmasına sebep olmuştur.

Bu karşılıklı problem için uygun olabilecek çözümün ise kamu kurum ve kuruluşların özellikle halk eğitim merkezleri içerisinde yasal zemine bağlı kalarak göçmenlerin göç ettikleri ülkeye gelmeden önce aldıkları eğitim ve çalışma tecrübelerinin bilgisine ulaşarak, mevcut iş tecrübelerine yönelik eğitim ve sınavların uygulanmakla mümkün olabileceğini söylemek mümkündür. Dil ve meslek edinme kurslarının açılması ile Suriyeli sığınmacıların mevcut durumlarındaki aksaklıkların giderilmesi sağlanabilmektedir. Son olarak sığınmacıların kayıtlı çalışmasının önündeki engellerin kaldırılmış olması sonucunda emek piyasasında söz konusu çoğu problemin çözüme kavuşabileceğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). *Türkiye'deki Suriyeli-lerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). Çalışma Hayatı İstatistikleri: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/3372/yabanciiziniz2017.pdf> adresinden alındı Erişim Tarihi: 03.05.2019

Alabbas, M. (2018). *Suriyeli Göçmenlerin İş Gücü Piyasasına Yönelik Algılarının Analizi: Gaziantep Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alpman, P., & Yarcı, S. (2017). "Göçmenler Konuşabilir mi?": Göçmenlik Koşulları Altında Kurulan Sığınmacı Kimliğini Haritalamak. I. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi (s. 457-466). Düzce: Düzce Üniversitesi.

Altundeğer, N., & Yılmaz, E. (2016). *İç Savaşta Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 289-301.

Anadolu Ajansı. (2017). "Geçici barınma merkezleri 'evleri' oldu". <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/gecici-barinma-merkezleri-evleri-oldu/0> adresinden alındı Erişim Tarihi: 20.04.2019

Aracı, D. T. (2018). *Evaluating the Impact of Syrian Refugees on Turkey's Labor Market: A Synthetic Control Approach*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, H. (2018). *Suriyeli Mültecilerin İş Bulma Aşamasında Karşılaştıkları Sorunlar (Adıyaman Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, İ., Bozgeyik, Y., & Alancıoğlu, E. (2016). *Göçün Ekonomik Ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği*. İlahi-

yat Akademi Dergisi , 129-147.

Arslan, N., & Yıldız, K. (2019). *Türkiye’de Uluslararası Göç ve Sosyo-Ekonomik Yardımlar: İnançlar ve Gerçekler*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 241-258.

Arslantaş, Ş. (2013). *The Political Analysis of The Syrian Crisis and The Zero-Problem Policy with Syria*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ataş, Ö. (2017). *Suriyeli Sığınmacıların İş Kurma Süreci Laleli-Beyazıt Çevresi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydeniz, Y. (2018). *Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Uzamında Zorunlu Göç Nedeni ile Sınıf Habitusunun Aşınması: Muğla-Ortaca Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, K. (2014). *Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma*. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 213-239.

Bakioğlu, A., Artar, F., & İzmir, H. (2018). *Ankara’daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Benach, J., & Muntaner, C. (2007). Precarious Employment and Health: Developing a Research Agenda. *Epidemiol Community Health*, 276-277.

BM Mülteci Örgütü. (2019). “Mülteciler Yüksek Komiseri Suriye Ziyaretinde İnsani İhtiyaçları Değerlendirdi”. <https://www.unhcr.org/tr/> adresinden alındı Erişim Tarihi: 20.04.2019

Castles, S., & Miller, M. (2008). *Göçler Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Çağlayan, S. (2006). *Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 67-91.

Çiftçi, M. (2019). *Suriyeli Sığınmacıların Yerleşim Yeri Seçiminde İl İstihdam Olanaklarına ve Öncül Sığınmacılara Duyarlılık Mukayesesi*. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 122-141.

Çoban, B. (2018). *Türkiye’de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım Sorunları*. Çalışma ve Toplum Dergisi, 193-216.

Dağdeviren, G. (2018). *Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyon Süreci ve Sorunları: Elazığ Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Deniz, D. (2017). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Girişimcilerin Oluşum Süreci ve Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Deutsche Welle International Broadcaster. (2019). “*AB geçen yıl Türkiye’den 7 bin Suriyeli mülteciyi aldı*”. <https://www.dw.com/tr/ab-gecen-yil-turkiyeden-7-bin-suriyeli-multeciyi-aldi/a-47763913> adresinden alındı Erişim Tarihi: 12.05.2019

Döner, H. (2016). *Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Hatay İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dromgold, M. (2015). *A Culture of Managing Difference : The Field of Migration Management and Syrian Movers to Turkey*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Duruel, M. (2017). *Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler*. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 207-222.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). *Göç ve İnsan*. Birey ve Toplum Dergisi, 9-22.

Erdoğan, M. (2017). “*Kopuş*”tan “*Uyum*”a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Göker, E. (2007). “*Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?*”. A. Arlı, G. Çetin , E. Göker, & Ü. Tatlıcan içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk Academia.

Güllüpinar, F. (2012). *Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme*. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 53-85.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). *Göç İstatistikleri: Geçici Koruma*. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden alındı Erişim Tarihi: 03.05.2019

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). *Uluslararası Koruma Çeşitleri*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma-cesitleri_409_546_548 adresinden alındı Erişim Tarihi: 03.05.2019

Jayaweera, H., & Anderson, B. (2008). *Migrant Workers and Vulnerable Employment: A Review of Existing Data*. İngiltere: Centre on Migration-Policy & Society.

Karakaya, F. (2016). *Son Klasik, İlk Modern: Pitirim Aleksandroviç Sorokin ve Toplumsal Hareketlilik*. Sosyoloji Dergisi, 207-226.

Kaya, M. (2015). *Foreign Patronage Mechanisms in The Contentious Episode in Syria: 2011-2012*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koyuncu, A. (2016). Nimet mi? Külfet mi? Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıları ve Göç Ekonomisi Üzerine Bir Derkenar. A. Esen, M. Duman, & H. Alper içinde, *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* (s. 109-131). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.

Kuzucu, R. (2018). *Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Ekonomiye Etkisi: Gaziantep Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2016). *En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014*. Çalışma ve Toplum Dergisi, 789-808.

Marx, K. (2014). *1844 El Yazmaları*. (M. Belge, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları.

Mcluhan, M. (2015). *Global Köy*. (B. Düzgören, Çev.) İstanbul: Scala Yayınları.

Özatalay, C. (2016). Barlas Tolan'dan Hareketle Anomi ve Yabancılaşma Üzerine Bir Sorgulama. B. Şengil içinde, *Enformasyon Toplumunda Anomi ve Yabancılaşmanın Yeni Biçimleri* (s. 113-129). İstanbul: Phoenix Yayınları.

Özdemir, N. G. (2015). *Suriye'den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye'ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkarlı, F. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Mardin: Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkarlı, F. (2015). *Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler*. Birey ve Toplum Dergisi, 175-191.

Özpınar, E., & Çilingir, Y. (2016). *Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 1-6.

Sağiroğlu, A. Z. (2016). *Not Only A Burden But Also A Contribution: Impacts Of Syrians On Turkish Economy*. Turkish Migration 2016 Selected Papers, 132-138.

Şimşek, D. (2017). *Göç Politikaları ve "İnsan Güvenliği": Türkiye'deki Suriyeliler Örneği*. Toplum ve Bilim Dergisi.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tunç, A. Ş. (2015). *Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme*. Tesam Akademi Dergisi, 29-63.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara.

Uludağ, H. (2016). *Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, A. Z. (2016). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik*. Ankara: Birleşik Yayınları.

Üstün, N. (2016). *Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler*. Konya: Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü.

Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (Cilt I). (L. Boyacı, Çev.) İstanbul: Yarıncı Yayıncılık.

Yağmurlu, E. (2018). *Georg Simmel's Concept of The Stranger and Post-Simmelian Analyses: The Pakistanis and The Syrians as The Strangers of Modern-Day Istanbul*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yalçın, Ö., & Dönmez, A. (2017). *Sosyal Psikolojik Açıdan Yabancılaşma: Dean'in Yabancılaşması Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 150-175.

Yardımcı, Ş. (2018). *Çalışma Hayatı Uluslararası Düzensiz Göçle Karşılaştığında: Şanlıurfa İlindeki Göçmenlerin Durumu*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

